

Programación Didáctica de Xeografía e Historia de 2.º de ESO

C.P.I. DA CAÑIZA

CURSO 2021-22

Programación Didáctica da Aula de Xeografía e Historia de 2.º de ESO

Índice

O modelo de Programación Didáctica .....Páx. 3

As competencias educativas do currículo.....	Páx. 3
Obxectivos curriculares da Educación Secundaria.....	Páx. 4
A área de Xeografía e Historia do primeiro ciclo de ESO	Páx. 5
Programación Didáctica da Aula de Xeografía e Historia de 2.º curso de ESO.....	Páx. 6

Programación Didáctica da Aula de Xeografía e Historia de 2.º de ESO

O modelo de Programación Didáctica

O modelo de programación pretende ser unha ferramenta que facilite aos profesores as seguintes tarefas:

- Planificar o seu traballo de forma eficaz.

- Reflexionar sobre o proceso de aprendizaxe dos alumnos.
- Establecer pautas claras para a avaliación.

As competencias educativas do currículo

«En liña coa Recomendación 2006/962/EC, do Parlamento Europeo e do Consello, de

18 de decembro de 2006, sobre as competencias clave para a aprendizaxe permanente, este real decreto baséase na potenciación da aprendizaxe por competencias, integradas nos elementos curriculares para propiciar unha renovación na práctica docente e no proceso de ensino e aprendizaxe. Propóñense novos enfoques na aprendizaxe e avaliación, que supoñerán un importante cambio nas tarefas que han de resolver os alumnos e formulacións metodolóxicas innovadoras. A competencia supón unha combinación de habilidades prácticas, coñecementos, motivación, valores éticos, actitudes, emocións, e outros compoñentes sociais e de comportamento que se mobilizan conxuntamente para lograr unha acción eficaz. Contéplanse, pois, como coñecemento na práctica, un coñecemento adquirido a través da participación activa en prácticas sociais que, como tales, pódense desenvolver tanto no contexto educativo formal, a través do currículo, como nos contextos educativos non formais e informais».

En relación coa PDA, desenvolveuse un rigoroso sistema de rúbricas para a avaliación. O conxunto de materiais composto polas Programacións Didácticas da Aula e as rúbricas para a avaliación constitúe un apoio moi valioso para orientar o traballo docente e facilitar a súa aplicación na aula.

Programación Didáctica da Aula de Xeografía e Historia de 2.º de ESO

Obxectivos curriculares da Educación Secundaria

- a) Asumir responsablemente os seus deberes, coñecer e exercer os seus dereitos no respecto ás demais persoas, practicar a tolerancia, a cooperación e a solidariedade entre as persoas e os grupos, exercitarse no diálogo, afianzando os dereitos humanos e a igualdade de trato e de oportunidades entre mulleres e homes, como valores comúns dunha sociedade plural, e prepararse para o exercicio da cidadanía democrática.
- b) Desenvolver e consolidar hábitos de disciplina, estudo e traballo individual e en equipo, como condición necesaria para unha realización eficaz das tarefas da aprendizaxe e como medio de desenvolvemento persoal.
- c) Valorar e respectar a diferenza de sexos e a igualdade de dereitos e oportunidades entre eles. Rexeitar a discriminación das persoas por razón de sexo ou por calquera outra condición ou circunstancia persoal ou social. Rexeitar os estereotipos que supoñan discriminación entre homes e mulleres, así como calquera manifestación de violencia contra a muller.

«Adóptase a denominación das competencias clave definidas pola Unión Europea. Considérase que “as competencias clave son aquelas que todas as persoas precisan para a súa realización e desenvolvemento persoal, así como para a cidadanía activa, a inclusión social e o emprego”. Identifícanse sete competencias clave esenciais para o benestar das sociedades europeas, o crecemento económico e a innovación, e descríbense os coñecementos, as capacidades e as actitudes esenciais vinculadas a cada unha de elas».

As competencias clave do currículo son as seguintes:

- Comunicación lingüística (CCL).
- Competencia matemática e competencias básicas en ciencia e tecnoloxía (CMCCT).
- Competencia dixital (CD).
- Aprender a aprender (CAA).
- Competencias sociais e cívicas (CSC).
- Sentido de iniciativa e espírito emprendedor (CSIEE).
- Conciencia e expresións culturais (CCEC).

- d) Fortalecer as súas capacidades afectivas en todos os ámbitos da personalidade e nas súas relacións coas demais persoas, así como rexeitar a violencia, os prexuízos de calquera tipo e os comportamentos sexistas, e resolver pacificamente os conflitos.
- e) Desenvolver destrezas básicas na utilización das fontes de información, para adquirir novos coñecementos con sentido crítico. Adquirir unha preparación básica no campo das tecnoloxías, especialmente as da información e a comunicación.
- f) Concibir o coñecemento científico como un saber integrado, que se estrutura en materias, así como coñecer e aplicar os métodos para identificar os problemas en diversos campos do coñecemento e da experiencia.
- g) Desenvolver o espírito emprendedor e a confianza en si mesmo, a participación, o sentido crítico, a iniciativa persoal e a capacidade para aprender a aprender, planificar, tomar decisións e asumir responsabilidades.

- h) Comprender e expresar con corrección, oralmente e por escrito, na lingua galega e na lingua castelá, textos e mensaxes complexas, e iniciarse no coñecemento, na lectura e no estudo da literatura.
- i) Comprender e expresarse nunha ou máis linguas estranxeiras de maneira apropiada.
- l) Coñecer, valorar e respectar os aspectos básicos da cultura e da historia propias e das outras persoas, así como o patrimonio artístico e cultural. Coñecer mulleres e homes que realizaran achegas importantes á cultura e á sociedade galega, ou a outras culturas do mundo.
- m) Coñecer e aceptar o funcionamento do propio corpo e o das outras persoas, respectar as diferenzas, afianzar os hábitos de coidado e saúde corporais, e incorporar a educación física e a práctica do deporte para favorecer o desenvolvemento persoal e social. Coñecer e valorar a dimensión humana da sexualidade en toda a súa diversidade. Valorar criticamente os hábitos sociais

relacionados coa saúde, o consumo, o coidado dos seres vivos e o medio ambiente, contribuíndo á súa conservación e á súa mellora.

- n) Apreciar a creación artística e comprender a linguaxe das manifestacións artísticas, utilizando diversos medios de expresión e representación.
- ñ) Coñecer e valorar os aspectos básicos do patrimonio linguístico, cultural, histórico e artístico de Galicia, participar na súa conservación e na súa mellora, e respectar a diversidade linguística e cultural como dereito dos pobos e das persoas, desenvolvendo actitudes de interese e respecto cara ao exercicio deste dereito.
- o) Coñecer e valorar a importancia do uso da lingua galega como elemento fundamental para o mantemento da identidade de Galicia, e como medio de relación interpersoal e expresión de riqueza cultural nun contexto plurilingüe, que permite a comunicación con outras linguas, en especial coas pertencentes á comunidade lusófona.

Programación Didáctica da Aula de Xeografía e Historia de 2.º de ESO

A área de Xeografía e Historia do primeiro ciclo de ESO

O coñecemento da sociedade, a súa organización e funcionamento ao longo do tempo é esencial para poder entender o mundo actual. Coñecer o espazo onde se desenvolven as sociedades, os recursos naturais e o uso que se deu a estes achéganos datos sobre o pasado e permítenos albiscar algúns dos problemas do futuro. As disciplinas de Xeografía e Historia son dous importantes eixos vertebradores para o coñecemento da sociedade, xa que contemplan a realidade humana e social desde unha perspectiva global e integradora e ofrecen unha maior capacidade para a estruturación dos feitos sociais. Con todo a sociedade actual, cada vez máis complexa, require da intervención doutras disciplinas, como a Economía, a Socioloxía, a Ecoloxía ou a Historia da arte, que achegan análises diferentes e complementarias para a mellor comprensión da realidade social. Na ESO, a materia de Xeografía e Historia pretende profundar nos coñecementos adquiridos polos estudantes na Educación Primaria, favorecer a comprensión dos acontecementos, procesos e fenómenos sociais no contexto en que

se producen, analizar os procesos que dan lugar aos cambios históricos e seguir adquirindo as

competencias necesarias para comprender a realidade do mundo en que viven, as experiencias colectivas pasadas e presentes, a súa orientación no futuro, así como o espazo en que se desenvolve a vida en sociedade. A Xeografía organízase, no primeiro ciclo, nos bloques “O medio físico” e “O espazo humano”, e en cuarto curso céntrase na globalización. A Historia estuda as sociedades ao longo do tempo, seguindo un criterio cronolóxico ao longo dos dous ciclos da ESO.

Os bloques de contidos que se abordan en Xeografía e Historia son os seguintes: •

Bloque 1. O medio físico.

• **Bloque 2.** O espazo humano.

• **Bloque 3.** A historia.

UNIDADE 1. O inicio da Idade

Media obxectivos curriculares da Educación

Secundaria

- b) Desenvolver e consolidar hábitos de disciplina, estudo e traballo individual e en equipo, como condición necesaria para unha realización eficaz das tarefas da aprendizaxe e como medio de desenvolvemento persoal.
- d) Fortalecer as súas capacidades afectivas en todos os ámbitos da personalidade e nas súas relacións coas demais persoas, así como rexeitar a violencia, os prexuízos de calquera tipo e os comportamentos sexistas, e resolver pacificamente os conflitos.
- e) Desenvolver destrezas básicas na utilización das fontes de información, para adquirir

novos coñecementos con sentido crítico. Adquirir unha preparación básica no campo das tecnoloxías, especialmente as da información e a comunicación.

- g) Desenvolver o espírito emprendedor e a confianza en si mesmo, a participación, o sentido crítico, a iniciativa persoal e a capacidade para aprender a aprender, planificar, tomar decisións e asumir responsabilidades.

PUNTO DE PARTIDA DA UNIDADE

- **Enfoque da unidade.** Esta primeira unidade céntrase no estudo do inicio da Idade Media e nela analízanse os distintos elementos que dan lugar e conforman esta etapa da historia: a fragmentación do Imperio romano e a aparición dos reinos xermánicos, o reino visigodo, o Imperio bizantino e o Imperio islámico.

- h) Comprender e expresar con corrección, oralmente e por escrito, na lingua galega e na lingua castelá, textos e mensaxes complexas, e iniciarse no coñecemento, na lectura e no estudo da literatura.
- l) Coñecer, valorar e respectar os aspectos básicos da cultura e da historia propias e das outras persoas, así como o patrimonio artístico e cultural. Coñecer mulleres e homes que realizaran achegas importantes á cultura e á sociedade galega, ou a outras culturas do mundo.
- o) Coñecer e valorar a importancia do uso da lingua galega como elemento fundamental para o mantemento da identidade de Galicia, e como medio de relación interpersoal e expresión de riqueza cultural nun contexto plurilingüe, que permite a comunicación con outras linguas, en especial coas pertencentes á comunidade lusófona.

- **O que os alumnos xa coñecen.** Os alumnos xa coñecen a expansión do imperio romano e entenden o que significou a romanización en distintos ámbitos sociais e xeográficos.
- **Previsión de dificultades.** É posible que existan algunhas dificultades para localizar no tempo e no espazo os distintos momentos históricos que se estudan, polo que é moi importante para o desenvolvemento da unidade o estudo dos mapas e as liñas do tempo que nos axudarán a relacionalos.

Programación Didáctica da Aula de Xeografía e Historia de 2.º de ESO

6

Suxestión de temporalización: segunda quincena de setembro

BLOQUE 2. O ESPAZO HUMANO

- Poboación europea: distribución e evolución.
- Interpretación de mapas que reflicten as invasións xermanas e os consecuentes movementos migratorios en Europa.
- **B2.2.** Analizar a poboación europea no relativo á súa distribución, evolución e dinámica, e ás súas migracións e políticas de poboación.

BLOQUE 3. A HISTORIA

- Relación entre o pasado, o presente e o futuro a través da historia.
- Cambio e continuidade.
- Idade Media: concepto e as subetapas (alta, plena e baixa Idade Media).
- Caída do Imperio Romano en Occidente: división política e invasións xermánicas. Imperio Bizantino e reinos xermánicos.
- Feudalismo.
- Islam. Península Ibérica: invasión musulmá. Evolución de Al-Andalus e dos reinos cristiáns.
- Reconquista e repoboación.
- Expansión comercial europea e recuperación das cidades. Crise da baixa Idade Media: a 'Peste Negra' e as súas consecuencias.
- Arte románica, gótica e islámica.

- Vocabulario histórico e artístico.
- O legado dos primeiros séculos medievais.
- A fragmentación do Imperio romano.
- Os reinos xermanos.
- O reino visigodo.
- A evolución do Imperio bizantino.
- A sociedade e a cultura bizantinas.
- A orixe do islam.
- A expansión do islam.
- A sociedade e a cultura islámicas.
- Interpretación dos mosaicos de San Vital de Rávena.

- Comparación e interpretación de mapas e liñas do tempo da expansión do islam e doutros contidos da unidade.

B3.1. Recoñecer que o pasado non está "morto e enterrado", senón que determina o presente e os posibles futuros e espazos, ou inflúe neles.

B3.3. Explicar as características de cada tempo histórico e certos acontecementos que determinaron cambios fundamentais no rumbo da historia, diferenciando períodos que facilitan o seu estudo e a súa interpretación.

B3.5. Utilizar o vocabulario histórico e artístico con precisión, inseríndoo no contexto adecuado.

B3.6. Caracterizar a alta Idade Media en Europa e recoñecer a dificultade da falta de fontes históricas neste período.

B3.7. Describir a nova situación económica, social e política dos reinos xermánicos.

B3.8. Explicar a organización feudal e as súas consecuencias.

B3.9. Analizar a evolución dos reinos cristiáns e musulmáns, nos seus aspectos socioeconómicos, políticos e culturais.

B3.10. Entender o proceso das conquistas e a repoboación dos reinos cristiáns na Península Ibérica e as súas relacións con Al-Andalus.

B3.11. Entender o concepto de crise e as súas consecuencias económicas e sociais.

B3.12. Comprender as características e as funcións da arte na Idade Media.

Programación Didáctica da Aula de Xeografía e Historia de 2.º de ESO

8

BLOQUE 2. O ESPAZO HUMANO

CURRICULARES ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE INDICADORES DE LOGRO GRAO MÍNIMO

CRITERIOS DE AVALIACIÓN

B2.2. Analizar a poboación europea no relativo á súa distribución, evolución e dinámica, e ás súas migracións e políticas de poboación.

B2.2.1. Explica as características da poboación europea.

- Localiza nun mapa os distintos pobos

xermanos que invadiron o Imperio romano e se asentaron no continente europeo.

CSC

CD

DE CONSEC. COMPETENCIAS CAA

CCL

75%

BLOQUE 3. A HISTORIA

CRITERIOS DE AVALIACIÓN

CURRICULARES INDICADORES DE LOGRO GRAO MÍNIMO

CURRICULARES

B3.1. Recoñecer que o pasado non está "morto e enterrado", senón que

ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE

B3.1.1. Identifica elementos materiais, culturais ou ideolóxicos que son

- Utiliza internet e outras fontes para obter información sobre o legado dos herdanza do pasado.

DE CONSEC. COMPETENCIAS

determina o presente e os posibles futuros e espazos, ou inflúe neles.

B3.3. Explicar as características de cada tempo histórico e certos acontecementos que determinaron cambios fundamentais no rumbo da historia, diferenciando períodos que facilitan o seu estudo e a súa interpretación.

B3.3.1. Ordena temporalmente algúns feitos históricos e outros feitos salientables, utilizando para iso as nocións

básicas de sucesión, duración e simultaneidade.
pobos xermanos e musulmáns. 30%CSC CCEC

CMCCT

• Sitúa no tempo e recoñece nun mapa
histórico os distintos reinos en que se

Occidente. 50%CSC
fragmentou o Imperio romano de

100%CSC
CMCCT

B3.5. Utilizar o vocabulario histórico e
B3.3.2. Realiza diversos tipos de eixes cronolóxicos e
mapas históricos.

B3.5.1. Utiliza o vocabulario histórico e
• Ordena acontecementos cronoloxicamente e sitúaos
nunha liña do tempo.

• Coñece o significado de termos
artístico con precisión, inseríndoo no contexto adecuado.
artístico imprescindible para cada época.

axeitadamente. 50%CSC
históricos e artísticos e emprégaos

CCL

Programación Didáctica da Aula de Xeografía e Historia de 2.º de ESO

BLOQUE 3. A HISTORIA (CONTINUACIÓN)

10

CRITERIOS DE AVALIACIÓN CURRICULARES

B3.6. Caracterizar a alta Idade Media en
Europa e recoñecer a dificultade da falta de
fontes históricas neste período.

B3.7. Describir a nova situación
económica, social e política dos reinos
xermánicos.

B3.8. Explicar a organización feudal e as
súas consecuencias.

ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE

B3.6.1. Utiliza as fontes históricas e
entende os límites do que se pode
escribir sobre o pasado.

CURRICULARES INDICADORES DE LOGRO GRAO MÍNIMO

B3.7.1. Compara as formas de vida (en
diversos aspectos) do Imperio Romano
coas dos reinos xermánicos.

B3.8.1. Caracteriza a sociedade feudal e
as relacións entre señores e campesiños.

• Utiliza internet e outras fontes para
obter información sobre distintos
elementos que caracterizan a Alta
Idade Media en Europa.

• Comprende e explica a vida cotiá
nunha aldea xermana e compáraa
cunha cidade romana.

• Comprende e explica a organización

territorial e política dos reinos xermanos.

- Coñece a organización social e económica, a cultura e a arte do reino visigodo.
- Coñece a organización social e

económica, a cultura e a arte do Imperio bizantino.

40% CSC CAA

40% CSC

DE CONSEC. COMPETENCIAS

30% CSC CAA

Programación Didáctica da Aula de Xeografía e Historia de 2.º de ESO

BLOQUE 3. A HISTORIA (CONTINUACIÓN)

11

CRITERIOS DE AVALIACIÓN CURRICULARES

B3.9. Analizar a evolución dos reinos cristiáns e musulmáns, nos seus aspectos socioeconómicos, políticos e

culturais.

CURRICULARES INDICADORES DE LOGRO GRAO MÍNIMO

ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE

B3.9.1. Comprende as orixes do Islam e o seu alcance posterior.

- Comprende e explica a orixe do islam, os fundamentos da relixión islámica

longo da Idade Media. 50% CSC CCEC

e a expansión do islam ao

DE CONSEC. COMPETENCIAS

CSC	CMCCT	B3.10.1. Interpreta mapas que describen	• Interpreta mapas e liñas do tempo
CCEC	CCL	• Analiza a organización política, a sociedade, a cultura e a vida cotiá no Imperio islámico durante a Alta Idade Media.	40%
conquistas e a repoboación dos reinos cristiáns na Península Ibérica e as súas relacións con Al-Andalus.	B3.10. Entender o proceso das B3.9.2. Explica a importancia de Al-Andalus na Idade Media.		que describen a expansión do islam na Idade Media. 100% CSC CAA
súas consecuencias económicas e sociais.	B3.11. Entender o concepto de crise e as os procesos de conquista e repoboación cristiáns na Península Ibérica.		• Comprende a situación de crise que
B3.12. Comprender as características e crise demográfica e económica nas	B3.11.1. Comprende o impacto dunha sociedades medievais europeas.	favoreceu as invasións xermanas.	as funcións da arte na Idade Media. románica, gótica e islámica. arte xermana, bizantina e islámica.
	B3.12.1. Describe características da arte comezou a sufrir o Imperio romano no século III que	• Describe algunhas características da	70% CCEC CCL

Programación Didáctica da Aula de Xeografía e Historia de 2.º de ESO

OUTROS ELEMENTOS DA PROGRAMACIÓN

ORIENTACIÓN

Modelo discursivo/expositivo.

Modelo experiencial.

Obradoiros.

Aprendizaxe cooperativa. Traballo

por tarefas.

Traballo por proxectos. Outros.

Actividade e experimentación.

Participación.

Motivación.

Personalización.

Inclusión.

Interacción.

Significatividade.

Funcionalidade.

Globalización.

Avaliación formativa.

Outros.

Tarefas individuais. Agrupamento

flexible. Parellas.

Pequeno grupo. Gran grupo.

Grupo interclase. Outros.

RECURSOS PARA

- Observación directa do traballo diario.
- Análise e valoración de tarefas especialmente creadas para a avaliación.
- Valoración cuantitativa do avance individual (calificacións).

- Valoración cualitativa do avance individual (anotacións e puntualizacións).
  - Valoración cuantitativa do avance colectivo.
  - Valoración cualitativa do avance colectivo.
  - Outros.
  - Observación directa.
  - Elemento de diagnóstico: rúbrica da unidade.
  - Avaliación de contidos, proba correspondente á unidade.
  - Avaliación por competencias, proba correspondente á unidade.
  - Outros documentos gráficos ou textuais.
  - Probas de avaliación por Debates e intervencións.
  - Proxectos persoais ou de grupo.
  - Representacións e dramatizacións.
  - Elaboracións multimedia.
  - Outros.
- Cualificación cuantitativa:**
- **Probas de avaliación de contidos.**
- Cualificación cualitativa:** terá como clave para o diagnóstico a rúbrica correspondente á unidade.
- competencias.**
- **Observación directa.**

- Proxecto de traballo cooperativo 1. *Detectives: o escenario do crime.*
- *Unha reportaxe de culturas non europeas na Idade Media* (páxina 39)

Expresión oral e escrita. Actividades 18 e 19 (páxina 34). Actividades 20 e 21 (páxina 35).

Comunicación audiovisual. *Interpreta a imaxe:* planos e gráficos de inicio da unidade (páxinas 12 e 13) *A vida cotiá nunha aldea xermana* (páxinas 18 e 19). *Interpreta o mapa:* división do imperio romano e invasións xermanas (páxina 15). Os reinos xermanos a finais do século V (páxina 16). O reino visigodo no século VI (páxina 20). O territorio e a expansión do Imperio bizantino e a liña do tempo (páxina 23). Interpretación de fotografías e infografías (páxinas 21, 22 e 25).

Comprensión lectora. Leo e comprendo: *Converteuse Constantinopla na nova Roma?* (páxina 12). *A vida cotiá nunha aldea xermana* (páxina 18). *Cosroes I, o gran rival de Xustiniano* (páxina 22). *Santa Sofía de Constantinopla* (páxina 25). *A cidade santa da Meca* (páxina 26). *A mesquita, lugar de oración* (páxina 27). *A vida cotiá no Imperio islámico* (páxina 30). *O árabe, lingua do islam* (páxina 32).

O tratamento das tecnoloxías da información e da comunicación. Actividade 3: *usa as TIC* (páxina 17). Actividade 8: *usa as TIC* (páxina 27), Actividade 11: *usa as TIC* (páxina 33). Actividade 32: *usa as TIC* (páxina 39).

Emprendemento. *Unha reportaxe de culturas non europeas na Idade Media* (páxina 39). *medievais*. Actividade 24: educación cívica (páxina 35). **Valores persoais:**

Educación cívica e constitucional. *Comprometidos: o legado dos primeiros séculos* *Comprometidos* (páxina 35). *Formas de pensar* (páxina 38).

Programación Didáctica da Aula de Xeografía e Historia de 2.º de ESO

15

UNIDADE 2. A Europa feudal

Obxectivos curriculares da Educación Secundaria

- b) Desenvolver e consolidar hábitos de disciplina, estudo e traballo individual e en equipo, como condición necesaria para unha realización eficaz das tarefas da aprendizaxe e como medio de desenvolvemento persoal.
- d) Fortalecer as súas capacidades afectivas en todos os ámbitos da personalidade e nas súas relacións coas demais persoas, así como rexeitar a violencia, os prexuízos de calquera tipo e os comportamentos sexistas, e resolver pacificamente os conflitos.
- e) Desenvolver destrezas básicas na utilización das fontes de información, para adquirir novos coñecementos con sentido crítico. Adquirir unha preparación básica no campo das tecnoloxías, especialmente as da información e a comunicación.
- g) Desenvolver o espírito emprendedor e a confianza en si mesmo, a participación, o sentido crítico, a iniciativa persoal e a capacidade para aprender a aprender, planificar, tomar decisións e asumir responsabilidades.

PUNTO DE PARTIDA DA UNIDADE

- **Enfoque da unidade.** Nesta unidade abórdase o estudo do Imperio Carolinxio desde a súa formación, partindo do reino dos francos, a súa época de esplendor durante o reinado de Carlomagno e a súa decadencia posterior. O tema continúa co estudo das invasións dos viquingos, dos maxiars e dos sarracenos e un estudo detallado do feudalismo no que se analiza a sociedade estamental da época: os nobres, os campesiños e o clero.
- h) Comprender e expresar con corrección, oralmente e por escrito, na lingua galega e na lingua castelá, textos e mensaxes complexas, e iniciarse no coñecemento, na lectura e no estudo da literatura.
- l) Coñecer, valorar e respectar os aspectos básicos da cultura e da historia propias e

das outras persoas, así como o patrimonio artístico e cultural. Coñecer mulleres e homes que realizaran achegas importantes á cultura e á sociedade galega, ou a outras culturas do mundo.

- n) Apreciar a creación artística e comprender a linguaxe das manifestacións artísticas, utilizando diversos medios de expresión e representación.
- o) Coñecer e valorar a importancia do uso da lingua galega como elemento fundamental para o mantemento da identidade de Galicia, e como medio de relación interpersoal e expresión de riqueza cultural nun contexto plurilingüe, que permite a comunicación con outras linguas, en especial coas pertencentes á comunidade lusófona.

- **O que os alumnos xa coñecen.** Os alumnos coñecen, a época anterior a este período e os distintos elementos que dan lugar e conforman esta etapa da historia: a fragmentación do Imperio romano e a aparición dos reinos germánicos, o reino visigodo, o Imperio bizantino e o Imperio islámico.

- **Previsión de dificultades.** É posible que existan algunhas dificultades para localizar no tempo e no espazo os distintos momentos históricos que se estudan, polo que é moi importante para o desenvolvemento da unidade o estudo dos mapas e as liñas do tempo que nos axudarán a relacionalos.

Programación Didáctica da Aula de Xeografía e Historia de 2.º de ESO

16

Suxestión de temporalización: semanas primeira, segunda e terceira de outubro

BLOQUE 2. O ESPAZO HUMANO

- Poboación europea: distribución e evolución.
  - Interpretación de mapas que reflicten as invasións

viquingas, maxiases e sarracenas e os consecuentes movementos migratorios en Europa.
B2.2. Analizar a poboación europea no relativo á súa distribución, evolución e dinámica, e ás súas migracións e

políticas de poboación.

BLOQUE 3. A HISTORIA

- Relación entre o pasado, o presente e o futuro a través da historia.
- Fontes históricas.
- Cambio e continuidade.
- Idade Media: concepto e as subetapas (alta, plena e baixa Idade Media).
- Feudalismo.
  - Vocabulario histórico e artístico.
- O legado da Europa feudal.
- O Imperio carolinxo: Do reino dos francos ao Imperio carolinxo.

- As segundas invasións: os viquingos; os maxiases; os sarracenos.
  - O feudalismo: Servos, vasalos e señores; o feudo.
  - A sociedade estamental: Os nobres, as damas da nobreza, os campesiños, a organización do clero.
  - Interpretar mapas da Idade Media.
  - Confrontar textos sobre as cruzadas.
  - Interpretar unha lenda.
  - Valorar novos usos de edificios antigos.
- B3.1.** Recoñecer que o pasado non está "morto e enterrado", senón que determina o presente e os posibles futuros e espazos, ou inflúe neles.

B3.2. Identificar, nomear e clasificar fontes históricas, e

explicar diferenzas entre interpretacións de fontes diversas.

B3.3. Explicar as características de cada tempo histórico e certos acontecementos que determinaron cambios fundamentais no rumbo da historia, diferenciando períodos que facilitan o seu estudo e a súa interpretación.

B3.5. Utilizar o vocabulario histórico e artístico con precisión, inseríndoo no contexto adecuado.

B3.6. Caracterizar a alta Idade Media en Europa e recoñecer a dificultade da falta de fontes históricas neste período.

B3.8. Explicar a organización feudal e as súas consecuencias.

BLOQUE 2. O ESPAZO HUMANO	CRITERIOS DE AVALIACIÓN	CURRICULARES INDICADORES DE LOGRO GRAO MÍNIMO	100%	CCL CSC CD
<p>CURRICULARES</p> <p>B2.2. Analizar a poboación europea no relativo á súa distribución, evolución e dinámica, e ás súas migracións e políticas de poboación.</p>	<p>B2.2.1. Explica as características da poboación europea.</p>	<p>viquingos, maxiars e sarracenos, pobos que invadiron distintos reinos e se sentaron no continente europeo.</p>		
<p>ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Localiza nun mapa as migracións de 	<p>DE CONSEC. COMPETENCIAS</p>	<p>CAA</p>	

BLOQUE 3. A HISTORIA **CRITERIOS DE AVALIACIÓN**

CURRICULARES

B3.1. Recoñecer que o pasado non está "morto e enterrado", senón que determina o presente e os posibles futuros e espazos, ou inflúe neles.

B3.2. Identificar, nomear e clasificar fontes históricas, e explicar diferenzas entre interpretacións de fontes diversas.

B3.3. Explicar as características de cada tempo histórico e certos acontecementos

ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE

B3.1.1. Identifica elementos materiais, culturais ou ideolóxicos que son herdanza do pasado.

CURRICULARES INDICADORES DE LOGRO GRAO MÍNIMO

B3.2.2. Comprende que a historia non se pode escribir sen fontes, xa sexan estes restos materiais ou textuais.

B3.3.1. Ordena temporalmente algúns feitos históricos e outros feitos

- Utiliza internet e outras fontes para obter información sobre distintos elementos que herdamos da época feudal.

- Compara varios textos sobre as cruzadas analizando a súa

<p>procedencia e os diferentes puntos de vista que representan.</p>	<p>históricos o Imperio Carolinxio e as</p>	<p>30% CSC CCEC</p>	<p>50% CSC CAA</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Sitúa no tempo e en distintos mapas 	<p>DE CONSEC. COMPETENCIAS</p>		
<p>que determinaron cambios fundamentais no rumbo da historia, diferenciando períodos que facilitan o seu estudo e a súa interpretación.</p>	<p>B3.5.1. Utiliza o vocabulario histórico e artístico imprescindible para cada época.</p>	<p>axeitadamente. 50% CSC históricos e artísticos e emprégaos</p>	
<p>B3.5. Utilizar o vocabulario histórico e artístico con precisión, inseríndoo no contexto adecuado.</p>	<p>B3.6.1. Utiliza as fontes históricas e maxiareas; e dos sarracenos. 50% CSC invasións dos viquingos; dos</p>		
<p>B3.6. Caracterizar a alta Idade Media en salientables, utilizando para iso as nocións básicas de sucesión, duración e simultaneidade.</p>	<p>CMCCT</p>	<p>CCL</p>	
<p>Europa e recoñecer a dificultade da falta de fontes históricas neste período.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Coñece o significado de termos 		
<p>B3.8. Explicar a organización feudal e as súas consecuencias. entende os límites do que se pode escribir sobre o pasado.</p>	<p>B3.8.1. Caracteriza a sociedade feudal e as relacións entre señores e campesiños. obter información sobre distintos elementos que caracterizan a Alta Idade Media en Europa.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Coñece e describe as características dos distintos estamentos da sociedade feudal: a nobreza, os campesiños e o clero, e as relacións entre eles. <p>30% CSC CAA</p>	<p>75% AA SC</p>

ORIENTACIONES

Modelo discursivo/expositivo.

Modelo experiencial.

Obradoiros.

Aprendizaxe cooperativa. Traballo

por tarefas.

Traballo por proxectos. Outros.

Actividade e experimentación.

Participación.

Motivación.

Personalización.

Inclusión.

Interacción.

Significatividade.

Funcionalidade.

Globalización.

Avaliación formativa.

Outros.

Tarefas individuais. Agrupamento

flexible. Parellas.

Pequeno grupo. Gran grupo.

Grupo interclase. Outros.

RECURSOS PARA

- Observación directa do traballo diario.
- Análise e valoración de tarefas especialmente creadas para a avaliación.
- Valoración cuantitativa do avance individual (calificacións).

- Valoración cualitativa do avance individual correspondente á unidade. (anotacións e puntualizacións).
  - Valoración cuantitativa do avance colectivo. Valoración cualitativa do avance colectivo. Outros.
  - Observación directa.
  - Elemento de diagnóstico: rúbrica da unidade.
  - Avaliación de contidos, proba correspondente á unidade.
  - Avaliación por competencias, proba
    - Proxecto de traballo cooperativo 1. *Detectives: o escenario do crime.* • *A reconversión dun edificio medieval* (páxina 65)
- á unidade.
- Outros documentos gráficos ou textuais. **Probas de avaliación por** Debates e intervencións.
  - Proxectos persoais ou de grupo. Representacións e dramatizacións. Elaboracións multimedia.
  - Outros.
- Cualificación cuantitativa:**
- **Probas de avaliación de contidos.**
- Cualificación cualitativa:** terá como clave para o diagnóstico a rúbrica correspondente
- competencias.**
- **Observación directa.**

comprensión lectora (páxina 47). Actividade 11: *interpreta o debuxo* (páxina 58). Actividades 20, 21 e 22 (páxina 61).

Comunicación audiovisual. *Interpreta a imaxe:* imaxes comentadas de inicio da unidade (páxinas 40 e 41). *Interpreta os mapas: territorio e expansión do imperio carolinxio* (páxina 42). *Tratado de Verdún* (páxina 43). *Invasións viquingas, maxiars e sarracenas* (páxina 44); *principais reinos de Europa en torno ao ano 1000* (páxina 47). *A expansión da cristiandade* (páxina 57). Interpretación de fotografías e infografías (páxinas 40, 41, 43, 45, 46, 48 a 56, 58 e 59).

O tratamento das tecnoloxías da información e da comunicación. Actividade 8: *usa as TIC* (páxina 52). Actividade 20: *usa as TIC* (páxina 61).

Emprendemento. *A reconversión dun edificio medieval* (páxina 65).

Educación cívica e constitucional. *Confrontar textos sobre as cruzadas*, actividade 25 (páxina 62).

Valores persoais: *Confrontar textos sobre as cruzadas*, actividade 24 (páxina 62).

Comprensión lectora. Facémonos preguntas: *Pode un tapiz narrar tanta historia?* (páxina 40). *Aquisgrán, o centro do poder carolinxio* (páxina 43). Actividade 3: *comprensión lectora* (páxina 45). Actividade 5: *comprensión lectora* (páxina 47). *O torneo, unha proba de habilidade militar* (páxina 50). *A vida no castelo* (páxina 52). *O Imperio e o papado* (páxina 56). *A vida no mosteiro* (páxina 58). *O legado da Europa feudal* (páxina 61).

Expresión oral e escrita. Actividade 3: *comprensión lectora* (páxina 45). Actividade 5:

UNIDADE 3. O desenvolvemento das cidades na Idade Media

Obxectivos curriculares da Educación Secundaria

a) Asumir responsablemente os seus deberes, coñecer e exercer os seus dereitos no respecto ás demais persoas, practicar a tolerancia, a cooperación e a solidariedade

- entre as persoas e os grupos, exercitarse no diálogo, afianzando os dereitos humanos e a igualdade de trato e de oportunidades entre mulleres e homes, como valores comúns dunha sociedade plural, e prepararse para o exercicio da cidadanía democrática.
- b) Desenvolver e consolidar hábitos de disciplina, estudo e traballo individual e en equipo, como condición necesaria para unha realización eficaz das tarefas da aprendizaxe e como medio de desenvolvemento persoal.
- e) Desenvolver destrezas básicas na utilización das fontes de información, para adquirir novos coñecementos con sentido crítico. Adquirir unha preparación básica no campo das tecnoloxías, especialmente as da información e a comunicación.
- planificar, tomar decisións e asumir responsabilidades.
- h) Comprender e expresar con corrección, oralmente e por escrito, na lingua galega e na lingua castelá, textos e mensaxes complexas, e iniciarse no coñecemento, na lectura e no estudo da literatura.
- l) Coñecer, valorar e respectar os aspectos básicos da cultura e da historia propias e das outras persoas, así como o patrimonio artístico e cultural. Coñecer mulleres e homes que realizaran achegas importantes á cultura e á sociedade galega, ou a outras culturas do mundo.
- o) Coñecer e valorar a importancia do uso da lingua galega como elemento fundamental para o mantemento da identidade de Galicia, e como medio de relación interpersoal e expresión de riqueza cultural nun contexto plurilingüe, que permite a comunicación con outras linguas, en especial coas pertencentes á comunidade lusófona.

PUNTO DE PARTIDA DA UNIDADE

- **Enfoque da unidade.** Nesta unidade estudaremos a plena e a baixa Idade Media en Europa: o fortalecemento do poder real, a expansión agrícola, o desenvolvemento do comercio e da banca, o desenvolvemento das cidades, os artesáns e os gremios; veremos tamén a renovación cultural que supuxo o nacemento das universidades e as escolas urbanas. Veremos, por último, a grave crise do século XIV causada polos problemas agrícolas, as guerras e as revoltas e as sucesivas epidemias de peste negra.
- g) Desenvolver o espírito emprendedor e a confianza en si mesmo, a participación, o sentido crítico, a iniciativa persoal e a capacidade para aprender a aprender,
- **O que os alumnos xa coñecen.** Os alumnos xa coñecen a alta Idade media, a sociedade estamental e as relacións que existían entre os nobres, os campesiños e o clero.
- **Previsión de dificultades.** É posible que existan algunhas dificultades para localizar no tempo e no espazo os distintos momentos históricos que se estudan, polo que é moi importante para o desenvolvemento da unidade o estudo dos mapas e as liñas do tempo que nos axudarán a relacionalos.

Programación Didáctica da Aula de Xeografía e Historia de 2.º de ESO

23

Suxestión de temporalización: última semana de outubro e primeira e segunda de novembro

BLOQUE 2. O ESPAZO HUMANO

- Poboación europea: distribución e evolución.
- O desenvolvemento de grandes rutas comerciais en Europa a partir do século XII.
- **B2.2.** Analizar a poboación europea no relativo á súa distribución, evolución e dinámica, e ás migracións e políticas de poboación.

BLOQUE 3. A HISTORIA

- Relación entre o pasado, o presente e o futuro a través da historia.
- Cambio e continuidade.
  - Idade Media: concepto e as subetapas (alta, plena e baixa Idade Media).
- Feudalismo.
- Expansión comercial europea e recuperación das cidades. Crise da baixa Idade Media: a 'Peste Negra' e as súas consecuencias.
- Vocabulario histórico e artístico.
- O legado dos séculos finais da Idade Media.
- As causas do desenvolvemento urbano medieval: a expansión agrícola, O desenvolvemento do comercio e a banca.
- A organización e a estrutura das cidades da Idade Media: a sociedade urbana, o foro, o concello. Os artesáns e os gremios.

- A renovación da cultura: as escolas urbanas, a literatura e a filosofía, o nacemento das universidades.
- A consolidación das monarquías feudais: o fortalecemento do poder real, o goberno dos reinos medievais, os enfrontamentos entre reinos, a división da cristiandade.
- A crise do século XIV: os problemas da agricultura, un século de guerras e revoltas, a peste negra en Europa.

- Analizar gráficos, mapas e textos sobre a Idade Media.
  - Reflexionar sobre a situación das minorías medievais.
  - Realizar un percorrido por unha cidade medieval.
- B3.1.** Recoñecer que o pasado non está "morto e enterrado", senón que determina o presente e os posibles futuros e espazos, ou inflúe neles.
- B3.3.** Explicar as características de cada tempo histórico e certos acontecementos que determinaron cambios fundamentais no rumbo da historia, diferenciando períodos

- que facilitan o seu estudo e a súa interpretación.
- B3.5.** Utilizar o vocabulario histórico e artístico con precisión, inseríndoo no contexto adecuado.
- B3.6.** Caracterizar a alta Idade Media en Europa e recoñecer a dificultade da falta de fontes históricas neste período.
- B3.8.** Explicar a organización feudal e as súas consecuencias.
- B3.11.** Entender o concepto de crise e as súas consecuencias económicas e sociais.

Programación Didáctica da Aula de Xeografía e Historia de 2.º de ESO

BLOQUE 2. O ESPAZO HUMANO

CURRICULARES	CRITERIOS DE AVALIACIÓN	CURRICULARES	INDICADORES DE LOGRO	GRAO MÍNIMO	
B2.2. Analizar a poboación europea no relativo á súa distribución, evolución e dinámica, e ás migracións e políticas de poboación.	B2.2.1. Explica as características da poboación europea.	que se abriron no século XII que propiciaron os movementos da poboación europea.	30%		CCL CSC CD
ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE	• Analiza nun mapa as rutas comerciais	DE CONEC. COMPETENCIAS	CAA		

BLOQUE 3. A HISTORIA

CRITERIOS DE AVALIACIÓN CURRICULARES

B3.1. Recoñecer que o pasado non está "morto e enterrado", senón que determina o presente e os posibles futuros e espazos, ou inflúe neles.

culturais ou ideolóxicos que son herdanza do pasado.

B3.3. Explicar as características de cada tempo histórico e certos acontecementos

B3.3.1. Ordena temporalmente algúns feitos históricos e outros feitos

- Utiliza internet e outras fontes para

ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE

CURRICULARES INDICADORES DE LOGRO COMPETENCIAS

obter información sobre distintos elementos que herdamos dos séculos finais da Idade Media.

30% CSC CCEC

- Sitúa no tempo a guerra dos Cen Anos e o Cisma de Occidente

e a súa interpretación. salientables, utilizando para iso as nocións básicas de sucesión, duración e simultaneidade.

- Realiza o mapa histórico de Europa

que determinaron cambios fundamentais no rumbo da historia, diferenciando períodos que facilitan o seu estudo

B3.3.2. Realiza diversos tipos de eixes cronolóxicos e mapas históricos.

analizando as súas consecuencias. 75% CSC CMCCT no século XIV 100% CSC CMCCT

B3.5. Utilizar o vocabulario histórico e artístico con precisión, inseríndoo no contexto adecuado.

B3.5.1. Utiliza o vocabulario histórico e artístico imprescindible para cada época.

crise demográfica e económica nas sociedades medievais europeas.

padeceron as sociedades medievais europeas propiciada polas malas colleitas, as guerras e a peste.

- Coñece o significado de termos históricos e artísticos e emprégao axeitadamente.

50% CSC CCL

B3.6. Caracterizar a alta Idade Media en Europa e recoñecer a dificultade da falta de fontes históricas neste período.

B3.6.1. Utiliza as fontes históricas e entende os límites do que se pode escribir sobre o pasado.

- Describe a vida na cidade medieval.

40% CSC CAA

B3.8. Explicar a organización feudal e as súas consecuencias.

B3.8.1. Caracteriza a sociedade feudal e as relacións entre señores e campesiños.

- Analiza a evolución dos grupos sociais propiciada polo auxe das cidades en Europa a partir do século XI.

40% CSC 75% CSC

B3.11. Entender o concepto de crise e as súas consecuencias económicas e sociais.

B3.11.1. Comprende o impacto dunha

- Comprende a situación de crise que

Programación Didáctica da Aula de Xeografía e Historia de 2.º de ESO

27

OUTROS ELEMENTOS DA PROGRAMACIÓN

ORIENTACIÓNS

- Modelo discursivo/expositivo.

Modelo experiencial.

Obradoiros.

Aprendizaxe cooperativa. Traballo Inclusión.

por tarefas.

Traballo por proxectos. Outros.

Actividade e experimentación.

Participación.

Motivación.

Personalización.

Inclusión.

Interacción.

Significatividade.

Funcionalidade.

Globalización.

Avaliación formativa.

Outros.

Tarefas individuais. Agrupamento

flexible. Parellas.

Pequeno grupo. Gran grupo.

Grupo interclase. Outros.

RECURSOS PARA

- Observación directa do traballo diario.
  - Análise e valoración de tarefas especialmente creadas para a avaliación.
  - Valoración cuantitativa do avance individual (calificacións).
  - Valoración cualitativa do avance individual (anotacións e puntualizacións).
  - Valoración cuantitativa do avance colectivo.
  - Valoración cualitativa do avance colectivo.
  - Outros.
  - Observación directa.
  - Elemento de diagnóstico: rúbrica da unidade.
  - Avaliación de contidos, proba correspondente á unidade.
  - Avaliación por competencias, proba correspondente á unidade.
  - Outros documentos gráficos ou textuais.
  - Probas de avaliación por Debates e intervencións.
  - Proxectos persoais ou de grupo.
  - Representacións e dramatizacións.
  - Elaboracións multimedia.
  - Outros.
- Cualificación cuantitativa:**
- **Probas de avaliación de contidos.**
- Cualificación cualitativa:** terá como clave para o diagnóstico a rúbrica correspondente á unidade.
- Probas de avaliación por competencias:**
- **Observación directa.**

- Proxecto de traballo cooperativo 1. *Detectives: o escenario do crime*. • *Un percorrido virtual por Santiago de Compostela* (páxina 89).

Cal era a situación da minoría xudía? (páxina 88).

Expresión oral e escrita. *Interpreta a imaxe* (páxina 67). Actividade 4: *interpreta as imaxes* (páxina 71). Actividade 8: *interpreta a imaxe* (páxina 79). *Comprensión lectora* (páxina 47). Actividade 27 (páxina 88).

Comunicación audiovisual. *Interpreta a imaxe:* imaxes comentadas de inicio da unidade (páxinas 66 e 67). Actividade 2: *interpreta o mapa: principais áreas e rutas comerciais* (páxina 69). Actividade 3: *interpreta a imaxe* (páxina 70). Actividade 4: *interpreta as imaxes* (páxina 71). Actividade 5: *interpreta o debuxo* (páxina 73). Actividade 6: *interpreta a imaxe* (páxinas 74 e 75). Actividade 8: *interpreta a imaxe* (páxina 79). Actividade 9: *faino así* (páxinas 80 e 81). Actividade 10: *interpreta a imaxe* (páxina 82). Actividade 11: *interpreta o mapa* (páxina 83). Interpretación de fotografías e infografías (páxinas 72, 73, 74, 75 e 78).

Comprensión lectora. Facémonos preguntas: *Como funcionaba unha universidade medieval?* (páxina 66). *A vida na cidade medieval* (páxina 74). *As ordes mendicantes* (páxina 77). *Analizar o mapa dos reinos europeos no século XIV* (páxina 80). *O legado dos séculos finais da Idade Media* (páxina 85). *Analizar o foro de Córdoba* (páxina 87).

O tratamento das tecnoloxías da información e da comunicación. Actividade 7: *usa as TIC* (páxina 77). Actividade 20 (páxina 85). Actividade 25 (páxina 88). Actividade 29: *usa as TIC* (páxina 89).

Emprendemento. *Un percorrido virtual por Santiago de Compostela* (páxina 89).

Educación cívica e constitucional. Actividade 28: *educación cívica* (páxina 88).

Valores persoais: Actividade 23 (páxina 86).

Programación Didáctica da Aula de Xeografía e Historia de 2.º de ESO

30

UNIDADE 4. A cultura e a arte na Idade Media

Obxectivos curriculares da Educación Secundaria

- a) Asumir responsablemente os seus deberes, coñecer e exercer os seus dereitos no respecto ás demais persoas, practicar a tolerancia, a cooperación e a solidariedade entre as persoas e os grupos, exercitarse no diálogo, afianzando os dereitos humanos e a igualdade de trato e de oportunidades entre mulleres e homes, como valores comúns dunha sociedade plural, e prepararse para o exercicio da cidadanía democrática.
- b) Desenvolver e consolidar hábitos de disciplina, estudo e traballo individual e en equipo, como condición necesaria para unha realización eficaz das tarefas da aprendizaxe e como medio de desenvolvemento persoal.
- e) Desenvolver destrezas básicas na utilización das fontes de información, para adquirir novos coñecementos con sentido crítico. Adquirir unha preparación básica no campo das tecnoloxías, especialmente as da información e a comunicación.
- g) Desenvolver o espírito emprendedor e a confianza en si mesmo, a participación, o sentido crítico, a iniciativa persoal e a capacidade para aprender a aprender,

planificar, tomar decisións e asumir responsabilidades.

PUNTO DE PARTIDA DA UNIDADE

- **Enfoque da unidade.** Nesta unidade estudaremos as principais manifestacións artísticas da Idade Media: a pintura, a escultura e a arquitectura románicas que se desenvolveron principalmente durante os séculos XI e XII e a pintura, a escultura e a arquitectura góticas que tiveron un desenvolvemento posterior.
- h) Comprender e expresar con corrección, oralmente e por escrito, na lingua galega e na lingua castelá, textos e mensaxes complexas, e iniciarse no coñecemento, na lectura e no estudo da literatura.
- l) Coñecer, valorar e respectar os aspectos básicos da cultura e da historia propias e das outras persoas, así como o patrimonio artístico e cultural. Coñecer mulleres e homes que realizaran achegas importantes á cultura e á sociedade galega, ou a outras culturas do mundo.

- n) Apreciar a creación artística e comprender a linguaxe das manifestacións artísticas, utilizando diversos medios de expresión e representación.
- o) Coñecer e valorar a importancia do uso da lingua galega como elemento fundamental para o mantemento da identidade de Galicia, e como medio de relación interpersoal e expresión de riqueza cultural nun contexto plurilingüe, que permite a comunicación con outras linguas, en especial coas pertencentes á comunidade lusófona

- **O que os alumnos xa coñecen.** Os alumnos xa coñecen a gran influencia que tivo a Igrexa católica nas sociedades medievais, o que propiciou que as principais manifestacións artísticas se atopen nas igrexas e nas catedrais.
- **Previsión de dificultades.** É posible que existan algunhas dificultades para localizar no tempo e no espazo os distintos estilos que se estudan, polo que é moi importante para o desenvolvemento da unidade que insistamos na correcta datación de todas as obras que se analizan.

Programación Didáctica da Aula de Xeografía e Historia de 2.º de ESO

31

Suxestión de temporalización: última semana de novembro e primeira e segunda de decembro

BLOQUE 3. A HISTORIA

- Fontes históricas.
- Cambio e continuidade.
- Arte románica, gótica e islámica.
- Relación entre o pasado, o presente e o futuro a través da historia.
- Vocabulario histórico e artístico.
- O concepto de arte na Idade Media.
- A arte románica: arquitectura, escultura e pintura.

- A arte gótica: arquitectura, escultura e pintura. •
- Identificar unha igrexa románica.
- Analizar unha pintura gótica.
- Interpretar o alzado dunha igrexa gótica.
- Obter información dun capitel románico.
- Crear un escenario medieval.
- O legado do románico e do gótico.
- B3.1.** Recoñecer que o pasado non está "morto e enterrado", senón que determina o presente e os posibles futuros e espazos, ou inflúe neles.

B3.2. Identificar, nomear e clasificar fontes históricas, e explicar diferenzas entre interpretacións de fontes diversas.

B3.3. Explicar as características de cada tempo histórico e certos acontecementos que determinaron cambios fundamentais no rumbo da historia, diferenciando períodos que facilitan o seu estudo e a súa interpretación.

B3.5. Utilizar o vocabulario histórico e artístico con precisión, inseríndoo no contexto adecuado.

B3.12. Comprender as características e as funcións da arte na Idade Media.

BLOQUE 3. A HISTORIA

CURRICULARES CRITERIOS DE AVALIACIÓN	ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE INDICADORES DE LOGRO GRAO MÍNIMO	DE CONSEC. COMPETENCIAS
<p>B3.1. Recoñecer que o pasado non está "morto e enterrado", senón que determina o presente e os posibles futuros e espazos, ou inflúe neles.</p>	<p>tempo histórico e certos acontecementos</p> <p>B3.1.1. Identifica elementos materiais, culturais ou ideolóxicos que son herdanza do pasado.</p>	<p>B3.3.1. Ordena temporalmente algúns feitos históricos e outros feitos</p> <p>fotografías dos monumentos.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sitúa no tempo e recoñece nas imaxes e nas fotografías distintas
<p>B3.2. Identificar, nomear e clasificar fontes históricas, e explicar diferenzas entre interpretacións de fontes diversas.</p>	<p>B3.2.2. Comprende que a historia non se pode escribir sen fontes, xa sexan estas restos materiais ou textuais.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Utiliza internet e outras fontes para obter información sobre distintos elementos que herdamos do románico e do gótico. <p>30% CSC CCEC</p>
<p>B3.3. Explicar as características de cada</p>	<p>B3.5. Utilizar o vocabulario histórico e artístico con precisión, inseríndoo no contexto adecuado. salientables, utilizando para iso as nocións básicas de sucesión, duración e simultaneidade.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Describe unha igrexa románica e unha escultura gótica analizando imprescindibles para cada época. <p>40% CSC CAA</p> <p>románica e gótica. 50% CSC obras e monumentos da arte</p>
<p>que determinaron cambios fundamentais no rumbo da historia, diferenciando períodos que facilitan o seu estudo e a súa interpretación.</p>	<p>B3.5.1. Utiliza o vocabulario histórico e artístico</p>	<p>CMCCT</p>

- Coñece o significado de termos

B3.12. Comprender as características e as funcións da arte na Idade Media.

B3.12.1. Describe características da arte románica, gótica e islámica.

- Coñece as principais características da pintura, da

axeitadamente. 50% CSC
 históricos e artísticos e emprégaos
 escultura e da
 arquitectura románicas e góticas e
 comprende as funcións que
 cumpriron na Idade Media.

70%
 CSC

CCEC CCL

CCL

Programación Didáctica da Aula de Xeografía e Historia de 2.º de ESO

OUTROS ELEMENTOS DA PROGRAMACIÓN

ORIENTACIÓNS

- Modelo discursivo/expositivo.

Modelo experiencial.

Obradoiros.

Aprendizaxe cooperativa. Traballo por tarefas.

Traballo por proxectos. Outros.

Actividade e experimentación.

Participación.

Motivación.

Personalización.

Inclusión.

Interacción.

Significatividade.

Funcionalidade.

Globalización.

Avaliación formativa.

Outros.

Tarefas individuais. Agrupamento flexible. Parellas.

Pequeno grupo. Gran grupo.

Grupo interclase. Outros.

RECURSOS PARA

- Observación directa do traballo diario.
  - Análise e valoración de tarefas especialmente creadas para a avaliación.
  - Valoración cuantitativa do avance individual (calificacións).
  - Valoración cualitativa do avance individual (anotacións e puntualizacións).
  - Valoración cuantitativa do avance colectivo.
  - Valoración cualitativa do avance colectivo.
  - Outros.
  - Observación directa.
  - Elemento de diagnóstico: rúbrica da unidade.
  - Avaliación de contidos, proba correspondente á unidade.
  - Avaliación por competencias, proba correspondente á unidade.
  - Outros documentos gráficos ou textuais.
  - Probas de avaliación por Debates e intervencións.
  - Proxectos persoais ou de grupo.
  - Representacións e dramatizacións.
  - Elaboracións multimedia.
  - Outros.
- Cualificación cuantitativa:**
- **Probas de avaliación de contidos.**
- Cualificación cualitativa:** terá como clave para o diagnóstico a rúbrica correspondente á unidade.
- competencias.**
- **Observación directa.**

- Proxecto de traballo cooperativo 1. *Detectives: o escenario do crime*. • *A ambientación dunha película* (páxina 115).

Programación Didáctica da Aula de Xeografía e Historia de 2.º de ESO

35

dunha catedral (páxinas 104 e 105). *A tipoloxía da escultura gótica* (páxinas 106 e 107). *A aparición da pintura ao óleo* (páxina 109).

Exposición oral e escrita. Actividade 4 (páxina 101). Actividade 6 (páxina 104). Actividade 7 (páxina 106). Actividade 8 (páxina 107).

Comunicación audiovisual. *Interpreta a imaxe:* imaxes comentadas ao inicio da unidade (páxinas 90 e 91). Actividade 3: *interpreta as imaxes* (páxinas 98 e 99). Actividade 4: *interpreta as imaxes* (páxina 101). Actividade 6: *interpreta a imaxe* (páxinas 104 e 105). Actividade 7: *interpreta as imaxes* (páxina 106). Actividade 8: *interpreta as imaxes* (páxina 107). Actividade 9: *interpreta as imaxes* (páxina 108); interpretación de fotografías e infografías (páxinas 94, 95 e 96).

Comprensión lectora. Facémonos preguntas. *Como se pintaba un fresco?* (páxinas 90 e 91). *O artista na Idade Media* (páxina 93). *Os elementos da arquitectura medieval* (páxinas 94 e 95). *A tipoloxía da escultura románica* (páxinas 98 e 99). *A tipoloxía da pintura románica* (páxinas 100 e 101). *A arte das vidreiras* (páxina 103). *A construción*

O tratamento das tecnoloxías da información e da comunicación. Actividade 1: *usa*

as TIC (páxina 95). Actividade 5: *usa as TIC* (páxina 101). Actividade 17 (páxina 111). Actividades 16 e 17 (páxina 111). **Valores persoais:** *Que nos ensinan os capiteis emprendemento. A ambientación dunha película* (páxina 115).

románicos? Actividades 24, 25 e 26 (páxina 114).

Educación cívica e constitucional. *Comprometidos: O legado do románico e do gótico.*

Programación Didáctica da Aula de Xeografía e Historia de 2.º de ESO

36

UNIDADE 5. Al-Ándalus

Obxectivos curriculares da Educación Secundaria

- a) Asumir responsablemente os seus deberes, coñecer e exercer os seus dereitos no respecto ás demais persoas, practicar a tolerancia, a cooperación e a solidariedade entre as persoas e os grupos, exercitarse no diálogo, afianzando os dereitos humanos e a igualdade de trato e de oportunidades entre mulleres e homes, como valores comúns dunha sociedade plural, e prepararse para o exercicio da cidadanía democrática.
- b) Desenvolver e consolidar hábitos de disciplina, estudo e traballo individual e en equipo, como condición necesaria para unha realización eficaz das tarefas da aprendizaxe e como medio de desenvolvemento persoal.
- e) Desenvolver destrezas básicas na utilización das fontes de información, para adquirir novos coñecementos con sentido crítico. Adquirir unha preparación básica no campo das tecnoloxías, especialmente as da información e a comunicación.
- g) Desenvolver o espírito emprendedor e a confianza en si mesmo, a participación, o sentido crítico, a iniciativa persoal e a capacidade para aprender a aprender, planificar, tomar decisións e asumir responsabilidades.

PUNTO DE PARTIDA DA UNIDADE

- **Enfoque da unidade.** Nesta unidade estudaremos a historia de al-Ándalus, a súa conquista e a súa posterior evolución. Os alumnos coñecerán a sociedade e a economía andalusí, a súa cultura e a súa arte e analizarán a pervivencia na nosa cultura da herdanza andalusí que podemos atopar en tantos elementos desde a linguaxe á gastronomía, ás cidades e a forma das vivendas.
- h) Comprender e expresar con corrección, oralmente e por escrito, na lingua galega e na lingua castelá, textos e mensaxes complexas, e iniciarse no coñecemento, na lectura e no estudo da literatura.
- l) Coñecer, valorar e respectar os aspectos básicos da cultura e da historia propias e das outras persoas, así como o patrimonio artístico e cultural. Coñecer mulleres e homes que realizaran achegas importantes á cultura e á sociedade galega, ou a outras culturas do mundo.
- n) Apreciar a creación artística e comprender a linguaxe das manifestacións artísticas,

utilizando diversos medios de expresión e representación.

- o) Coñecer e valorar a importancia do uso da lingua galega como elemento fundamental para o mantemento da identidade de Galicia, e como medio de relación interpersoal e expresión de riqueza cultural nun contexto plurilingüe, que permite a comunicación con outras linguas, en especial coas pertencentes á comunidade lusófona

- **O que os alumnos xa coñecen.** Os alumnos xa coñecen a orixe do islam no século VII e a súa expansión posterior ata o século XIII, e tamén estudaron en temas anteriores os fundamentos da relixión islámica.
- **Previsión de dificultades.** É posible que existan algunhas dificultades para localizar no tempo e no espazo os distintos momentos históricos que se estudan, polo que é moi importante para o desenvolvemento da unidade o estudo dos mapas e das liñas do tempo que nos axudarán a relacionalos.

Programación Didáctica da Aula de Xeografía e Historia de 2.º de ESO

37

Suxestión de temporalización: segunda quincena de xaneiro

BLOQUE 3. A HISTORIA

- Fontes históricas.
- Cambio e continuidade.
- Islam. Península Ibérica: invasión musulmá. Evolución de al-Ándalus e dos reinos cristiáns.
- Reconquista e repoboación.
- Relación entre o pasado, o presente e o futuro a través da historia.
- Vocabulario histórico e artístico.
- A conquista e a evolución de al-Ándalus: Da conquista de al-Ándalus ao califato; da fragmentación do califato ao reino nazarí.

- A sociedade e a economía andalusís.
- A cultura e a arte en al-Ándalus.
- Analizar a pervivencia da cidade e a vivenda andalusís.
- Debater sobre a multiculturalidade.
- Realizar un catálogo de monumentos hispanomusulmáns.
- O legado de al-Ándalus.
- B3.1.** Recoñecer que o pasado non está "morto e enterrado", senón que determina o presente e os posibles futuros e espazos, ou inflúe neles.
- B3.2.** Identificar, nomear e clasificar fontes históricas, e explicar diferenzas entre interpretacións de fontes

diversas.

B3.3. Explicar as características de cada tempo histórico e certos acontecementos que determinaron cambios fundamentais no rumbo da historia, diferenciando períodos que facilitan o seu estudo e a súa interpretación.

B3.5. Utilizar o vocabulario histórico e artístico con precisión, inseríndoo no contexto adecuado.

B3.9. Analizar a evolución dos reinos cristiáns e musulmáns, nos seus aspectos socioeconómicos, políticos e culturais.

B3.10. Entender o proceso das conquistas e a repoboación dos reinos cristiáns na Península Ibérica e as súas relacións con al-Ándalus.

BLOQUE 3. A HISTORIA

CURRICULARES ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE INDICADORES DE LOGRO GRAO MÍNIMO		DE CONSEC. COMPETENCIAS
CRITERIOS DE AVALIACIÓN		
B3.1. Recoñecer que o pasado non está "morto e enterrado", senón que determina o presente e os posibles futuros e espazos, ou inflúe neles.	B3.1.1. Identifica elementos materiais, culturais ou ideolóxicos que son herdanza do pasado	
B3.2. Identificar, nomear e clasificar fontes históricas, e explicar diferenzas entre interpretacións de fontes diversas.	B3.2.2. Comprende que a historia non se pode escribir sen fontes, xa sexan estas restos materiais ou textuais.	
B3.3. Explicar as características de cada tempo histórico e certos acontecementos que determinaron cambios fundamentais no rumbo da historia, diferenciando períodos que facilitan o seu estudo e a súa interpretación.	B3.3.1. Ordena temporalmente algúns feitos históricos e outros feitos salientables, utilizando para iso as nocións básicas de sucesión, duración e simultaneidade.	
	B3.3.2. Realiza diversos tipos de eixes cronolóxicos e mapas históricos.	
	<ul style="list-style-type: none"> • Utiliza internet e outras fontes para obter información sobre distintos elementos que herdamos de al Ándalus • Describe como era a cidade de Medina Azahara analizando fotografías do xacemento arqueolóxico. • Describe como eran a Alhambra e o Xeneralife analizando a imaxe. • Sitúa en liñas do tempo e en distintos mapas históricos as sucesivas etapas da historia de al-Ándalus.	30%CSC CCEC 75%CSC CAA 100%CSC CMCCT

BLOQUE 3. A HISTORIA (CONTINUACIÓN)

CRITERIOS DE AVALIACIÓN

B3.5. Utilizar o vocabulario histórico e artístico con precisión, inseríndoo no contexto adecuado.

B3.9. Analizar a evolución dos reinos cristiáns e musulmáns, nos seus aspectos socioeconómicos, políticos e culturais.

B3.5.1. Utiliza o vocabulario histórico e artístico imprescindible para cada época.

B3.9.1. Comprende as orixes do Islam e o seu alcance posterior.

- Coñece o significado de termos históricos e artísticos e emprégaos

axeitadamente. 50%CSC CCL

- Estuda nun mapa histórico a vía de

B3.9.2. Explica a importancia de al Ándalus na Idade Media.

CCEC

CMCCT

CCL

B3.10. Entender o proceso das

entrada dos musulmáns na península

abarcaba o califato no século X. 70%CSC
no século VIII e o territorio que

CSC

CCEC

B3.10.1. Interpreta mapas que describen

- Comprende a importancia de al-Ándalus na Idade Media e estuda os monumentos arquitectónicos máis importantes desa época que quedan na península.
  - Analiza nun mapa histórico o
- 50%

conquistas e a repoboación dos reinos cristiáns na Península Ibérica e as súas relacións con al-Ándalus. os procesos de conquista e repoboación

cristiáns na Península Ibérica. retroceso de al-Ándalus no século XII, no século XIII e a principios do século XIV.

30% CSC CAA

Programación Didáctica da Aula de Xeografía e Historia de 2.º de ESO

40

OUTROS ELEMENTOS DA PROGRAMACIÓN

ORIENTACIÓNS

- Modelo discursivo/expositivo.

Modelo experiencial.

Obradoiros.

Aprendizaxe cooperativa. Traballo

por tarefas.

Traballo por proxectos. Outros.

Actividade e experimentación.

Participación.

Motivación.

Personalización.

Inclusión.

Interacción.

Significatividade.

Funcionalidade.

Globalización.

Avaliación formativa.

Outros.

Tarefas individuais. Agrupamento

flexible. Parellas.

Pequeno grupo. Gran grupo.

Grupo interclase. Outros.

RECURSOS PARA

- Observación directa do traballo diario.
- Análise e valoración de tarefas especialmente creadas para a avaliación.
- Valoración cuantitativa do avance individual (calificacións).

- Valoración cualitativa do avance individual (anotacións e puntualizacións).
- Valoración cuantitativa do avance colectivo.
- Valoración cualitativa do avance colectivo.
- Observación directa.
- Elemento de diagnóstico: rúbrica da unidade.
- Avaliación de contidos, proba correspondente á unidade.
- Avaliación por competencias, proba correspondente á unidade.
- Outros documentos gráficos ou textuais.
- Probas de avaliación por Debates e intervencións.
- Proxectos persoais ou de grupo.
- Representacións e dramatizacións.
- Elaboracións multimedia.
- Outros.
- Cualificación cuantitativa:**
  - **Probas de avaliación de contidos.**
- Cualificación cualitativa:** terá como clave para o diagnóstico a rúbrica correspondente á unidade.
- Probas de avaliación por competencias:**
  - **Observación directa.**

- Proxectos de traballo cooperativo 2. *Viaxeiros: lixeiros de equipaxe. Around the Word in English I. Baúl de viaxe. Viaxe fin de curso!* • *Un catálogo de monumentos hispanomusulmáns* (páxina 135).

Programación Didáctica da Aula de Xeografía e Historia de 2.º de ESO

42

hispanomusulmá (páxina 126). *Un mundo urbano* (páxina 127). *As etapas da arquitectura hispanomusulmá* (páxinas 128 e 129).

Expresión oral e escrita. *Interpreta a imaxe* (páxina 116). Actividade 5: *interpreta a imaxe* (páxina 125). Actividade 10 (páxina 130).

Comunicación audiovisual. *Interpreta a imaxe:* fotografías de inicio da unidade (páxinas 116 e 117). *Interpreta os mapas: a conquista musulmá, século VII e o califato e as conquistas de Almanzor, século X* (páxinas 118 e 119). Actividade 3: *interpreta o mapa* (páxina 122). Actividade 4: *interpreta a liña do tempo* (páxina 123). Actividade 5: *interpreta a imaxe* (páxinas 124 e 125). Actividade 8 (páxina 130). Planos de Córdoba (páxina 132). Interpretación de fotografías e infografías (páxinas 119, 120, 121, 123 e 126).

Comprensión lectora. Facémonos preguntas: *Que queda da historia de Medina Azahara?, Sabías que...?* (páxinas 116 e 117). *A Córdoba califal* (páxina 120). *A gran mesquita* (páxina 121). *A Alhambra e o Xeneralife* (páxina 125). *A vivenda*

O tratamento das tecnoloxías da información e da comunicación. Actividade 6: *usa as TIC* (páxina 125). Actividade 7: *usa as TIC* (páxina 127). Actividade 16 (páxina 131). Actividade 17: *usa as TIC* (páxina 135).

Emprendemento. *Un catálogo de monumentos hispanomusulmáns* (páxina 135).

Educación cívica e constitucional. Comprometidos: *o legado de al-Ándalus*. Actividades 16, 17 e 18 (páxina 131). *A influencia da vivenda andalusí nos nosos días*, actividades 22 e 23 (páxina 133).

Valores persoais: *Formas de pensar: Análise ética e moral. Que é a convivencia multicultural?*, actividades 24 e 25 (páxina 134).

UNIDADE 6. Os reinos cristiáns hispánicos.

Obxectivos curriculares da Educación Secundaria

- a) Asumir responsablemente os seus deberes, coñecer e exercer os seus dereitos no respecto ás demais persoas, practicar a tolerancia, a cooperación e a solidariedade entre as persoas e os grupos, exercitarse no diálogo, afianzando os dereitos humanos e a igualdade de trato e de oportunidades entre mulleres e homes, como valores comúns dunha sociedade plural, e prepararse para o exercicio da cidadanía democrática.
- b) Desenvolver e consolidar hábitos de disciplina, estudo e traballo individual e en equipo, como condición necesaria para unha realización eficaz das tarefas da aprendizaxe e como medio de desenvolvemento persoal.
- c) Desenvolver destrezas básicas na utilización das fontes de información, para adquirir novos coñecementos con sentido crítico. Adquirir unha preparación básica no campo das tecnoloxías, especialmente as da información e a comunicación.
- d) Desenvolver o espírito emprendedor e a confianza en si mesmo, a participación, o sentido crítico, a iniciativa persoal e a capacidade para aprender a aprender, planificar, tomar decisións e asumir responsabilidades.
- e) Comprender e expresar con corrección, oralmente e por escrito, na lingua galega e na lingua castelá, textos e mensaxes complexas, e iniciarse no coñecemento, na lectura e no estudo da literatura.

PUNTO DE PARTIDA DA UNIDADE

- **Enfoque da unidade.** Esta unidade céntrase no estudo do nacemento dos reinos cristiáns na península: os primeiros núcleos de resistencia cristiá, o reino ástur-leonés e os condados pirenaicos, o desenvolvemento da reconquista e a repoboación e a posterior organización das coroas de Castela e Aragón. Veremos

tamén como afectou a crise do século XIV aos reinos hispánicos e estudaremos o legado cultural da Idade Media en España.

- l) Coñecer, valorar e respectar os aspectos básicos da cultura e da historia propias e das outras persoas, así como o patrimonio artístico e cultural. Coñecer mulleres e homes que realizaran achegas importantes á cultura e á sociedade galega, ou a outras culturas do mundo.
- n) Apreciar a creación artística e comprender a linguaxe das manifestacións artísticas, utilizando diversos medios de expresión e representación.
- ñ) Coñecer e valorar os aspectos básicos do patrimonio lingüístico, cultural, histórico e artístico de Galicia, participar na súa conservación e na súa mellora, e respectar a diversidade lingüística e cultural como dereito dos pobos e das persoas, desenvolvendo actitudes de interese e respecto cara ao exercicio deste dereito
- o) Coñecer e valorar a importancia do uso da lingua galega como elemento fundamental para o mantemento da identidade de Galicia, e como medio de relación interpersoal

e expresión de riqueza cultural nun contexto plurilingüe, que permite a comunicación con outras linguas, en especial coas pertencentes á comunidade lusófona

- **O que os alumnos xa coñecen.** Os alumnos xa coñecen a Idade Media en Europa e a crise do século XIV, así como a orixe do Islam e a súa expansión posterior.
- **Previsión de dificultades.** É posible que existan algunhas dificultades para localizar no tempo e no espazo os distintos momentos históricos que se estudan, polo que é moi importante para o desenvolvemento da unidade o estudo dos mapas e as liñas do tempo que nos axudarán a relacionalos.

Programación Didáctica da Aula de Xeografía e Historia de 2.º de ESO

44

Suxestión de temporalización: primeira quincena de febreiro

BLOQUE 3. A HISTORIA

- Fontes históricas.
- Cambio e continuidade.
  - Idade Media: concepto e subetapas (alta, plena e baixa Idade Media).
- A evolución dos reinos cristiáns e musulmáns.
- Feudalismo.
- Reconquista e repoboación.
- Arte románica, gótica e islámica.
- Relación entre o pasado, o presente e o futuro a través da historia.
- Tempo histórico.
  - Vocabulario histórico e artístico.
- O nacemento dos reinos cristiáns hispánicos: os núcleos de resistencia cristiá. A creación do reino

ástur-leonés. Da Marca Hispánica aos reinos e condados pirenaicos.

- Do reino de León á Coroa de Castela.
- A evolución dos núcleos pirenaicos.
- O desenvolvemento da reconquista e da repoboación.
- A organización das Coroas de Castela e de Aragón.
- A crise do século XIV nos reinos hispánicos.
- O legado cultural da Idade Media: O legado prerrománico e románico; o legado gótico e mudéjar.
- Galicia na Idade Media: o reino suevo e a invasión musulmá; o reino de Galicia; a sociedade feudal; a era compostelá e as crises baixomedievais, a cultura.
- Interpretar unha miniatura.
- Preparar unha ruta a través do Camiño de

Santiago.

- O legado da Idade Media en España.
- A convivencia das culturas.
- B3.1.** Recoñecer que o pasado non está "morto e enterrado", senón que determina o presente e os posibles futuros e espazos, ou inflúe neles.
- B3.2.** Identificar, nomear e clasificar fontes históricas, e explicar diferenzas entre interpretacións de fontes diversas.
- B3.3.** Explicar as características de cada tempo histórico e certos acontecementos que determinaron cambios fundamentais no rumbo da historia, diferenciando períodos que facilitan o seu estudo e a súa interpretación.
- B3.4.** Entender que os acontecementos e os procesos ocorren ao longo do tempo e á vez no tempo (diacronía e sincronía).
- B3.5.** Utilizar o vocabulario histórico e artístico con precisión, inseríndoo no contexto adecuado.

B3.6. Caracterizar a alta Idade Media en Europa e recoñecer a dificultade da falta de fontes históricas neste período.

B3.8. Explicar a organización feudal e as

súas consecuencias.

B3.10. Entender o proceso das conquistas e a repoboación dos reinos cristiáns na Península Ibérica e as súas relacións con al-Andalus.

B3.12. Comprender as características e as funcións da arte na Idade Media.

Programación Didáctica da Aula de Xeografía e Historia de 2.º de ESO

46

BLOQUE 3. A HISTORIA

CURRICULARES ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE INDICADORES DE LOGRO GRAO MÍNIMO CRITERIOS DE AVALIACIÓN

DE CONSECUC. COMPETENCIAS

B3.1. Recoñecer que o pasado non está "morto e enterrado", senón que determina o presente e os posibles futuros e espazos, ou inflúe neles.

B3.1.1. Identifica elementos materiais, culturais ou ideolóxicos que son herdanza do pasado.

- Utiliza internet e outras fontes para obter información sobre a importancia do legado da Idade Media en España.

30% CSC CCEC

B3.2. Identificar, nomear e clasificar

B3.2.2. Comprende que a historia non se • Describe distintos aspectos da

fontes históricas, e explicar diferenzas entre interpretacións de fontes diversas.

B3.3.2. Realiza diversos tipos de eixes fotografías de miniaturas da época. 30% CSC sociedade medieval analizando

- Realiza liñas do tempo coas datas de 100% CSC CMCCT

B3.3. Explicar as características de cada tempo histórico e certos acontecementos que determinaron cambios fundamentais no rumbo da historia, diferenciando períodos que facilitan o seu estudo e a súa interpretación. pode escribir sen fontes, xa sexan estes restos materiais ou textuais.

CAA

- Sitúa no tempo e recoñece nun mapa histórico os territorios cristiáns

B3.4. Entender que os acontecementos e cronolóxicos e mapas históricos. **B3.4.1.** Entende que

varias culturas

B3.3.1. Ordena temporalmente algúns feitos históricos e outros feitos salientables, utilizando para iso as nocións básicas de sucesión, duración e simultaneidade.

hispánicos cara ao século X.

nacemento e a duración dos reinos cristiáns e cos feitos históricos máis importantes.

os procesos ocorren ao longo do tempo e á vez no tempo (diacronía e sincronía).

100% CSC CMCCT

- Identifica nunha imaxe personaxes e xeográficos.

elementos de culturas diferentes.

- Utiliza internet para obter información sobre a convivencia de tres culturas

na cidade de Toledo na Idade Media.

40% CSC CMCCT

Programación Didáctica da Aula de Xeografía e Historia de 2.º de ESO

47

BLOQUE 3. A HISTORIA (CONTINUACIÓN)

CRITERIOS DE AVALIACIÓN

B3.5. Utilizar o vocabulario histórico e artístico con precisión, inseríndoo no contexto adecuado.

B3.6. Caracterizar a alta Idade Media en

B3.5.1. Utiliza o vocabulario histórico e artístico imprescindible para cada época.

Europa e recoñecer a dificultade da falta de fontes históricas neste período.

B3.8. Explicar a organización feudal e as súas consecuencias.

entende os límites do que se pode

B3.6.1. Utiliza as fontes históricas e

- Coñece o significado de termos

axeitadamente. 50% CSC

escribir sobre o pasado.

B3.8.1. Caracteriza a sociedade feudal

e as relacións entre señores e campesiños.

obter información sobre distintos

CURRICULARES ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE INDICADORES DE LOGRO COMPETENCIAS

históricos e artísticos e emprégaos

CCL

• Utiliza internet e outras fontes para elementos que caracterizan a Idade Media nos reinos cristiáns hispánicos. cristiáns hispánicos. 30% CSC CAA

• Coñece e describe as características dos distintos estamentos da sociedade feudal nos reinos

70% CSC

BLOQUE 3. A HISTORIA (CONTINUACIÓN)

CRITERIOS DE AVALIACIÓN

B3.10. Entender o proceso das conquistas e a repoboación dos reinos cristiáns na Península Ibérica e as súas relacións con al-Andalus.

B3.10.1. Interpreta mapas que describen os procesos de Península Ibérica. 100% CSC CAA
conquista e repoboación cristiáns na Península Ibérica.

• Interpreta mapas e liñas do tempo que describen os procesos de conquista e repoboación cristiáns na

CSC

CCEC

CCL

as funcións da arte na Idade Media.
románica, gótica e islámica.

legado artístico prerrománico,
románico, gótico e mudéjar en

España.

50% CSC

CURRICULARES ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE INDICADORES DE LOGRO COMPETENCIAS

B3.12. Comprender as características e

B3.10.2. Explica a importancia do Camiño de Santiago.

B3.12.1. Describe características da arte

• Coñece a importancia do Camiño de Santiago como ruta de peregrinación

desde o século XI ata os nosos días. 75% • Analiza os

principais aspectos do

OUTROS ELEMENTOS DA PROGRAMACIÓN

ORIENTACIÓNS

Modelo discursivo/expositivo.

Modelo experiencial.

Obradoiros.

Aprendizaxe cooperativa. Traballo por tarefas.

Traballo por proxectos. Outros.

Actividade e experimentación.

Participación.

Motivación.

Personalización.

Inclusión.

Interacción.

Significatividade.

Funcionalidade.

Globalización.

Avaliación formativa.

Outros.

Tarefas individuais. Agrupamento flexible. Parellas.

Pequeno grupo. Gran grupo.

Grupo interclase. Outros.

RECURSOS PARA

- Observación directa do traballo diario.
- Análise e valoración de tarefas especialmente creadas para a avaliación.
- Valoración cuantitativa do avance individual (calificacións).

- Valoración cualitativa do avance individual (anotacións e puntualizacións).
- Valoración cuantitativa do avance colectivo. Valoración cualitativa do avance colectivo. Outros.
- Observación directa.
- Elemento de diagnóstico: rúbrica da unidade.
- Avaliación de contidos, proba correspondente á unidade.
- Avaliación por competencias, proba

correspondente á unidade.

Outros documentos gráficos ou textuais. **Probas de avaliación por**

Debates e intervencións.

Proxectos persoais ou de grupo.

Representacións e dramatizacións.

Elaboracións multimedia.

Outros.

Cualificación cuantitativa:

• **Probas de avaliación de contidos.**

Cualificación cualitativa: terá como clave para o diagnóstico a rúbrica correspondente

á unidade.

competencias.

• **Observación directa.**

- Proxectos de traballo cooperativo 2. *Viaxeiros: Lixeiros de equipaxe. Around the Word in english I. Baúl de viaxe. Viaxe fin de curso!* • *Unha ruta a través do Camiño de Santiago* (páxina 164).

Programación Didáctica da Aula de Xeografía e Historia de 2.º de ESO

51

castelo de Loarre (páxina 143). *As ordes militares* (páxina 145). *Toledo, a convivencia das tres culturas* (páxina 148). *O levantamento irmandiño* (páxina 152). *A catedral de León* (páxina 156). *A pegada dos gremios medievais* (páxina 159). *O legado da Idade Media en España* (páxina 161).

Expresión oral e escrita. Actividade 6 (páxina 144). Actividade 9 (páxina 148). Actividade 13 (páxina 153). Actividades 22 e 23 (páxina 161). Actividade 31 (páxina 165).

Comunicación audiovisual. *Interpreta a imaxe:* imaxes de inicio da unidade (páxinas 136 e 137). *Interpreta o mapa:* os territorios cristiáns hispánicos cara ao século X (páxina 138). *Interpreta a liña do tempo:* evolución do reino ástur-leonés (páxina 141). *Interpreta a liña do tempo:* evolución dos reinos e condados pirenaicos (páxina 142). *Interpreta o mapa:* o avance dos reinos cristiáns (páxina 144). *Interpreta o esquema:* organización política da Coroa de Castela (páxina 146). *Interpreta o debuxo* (páxina 148). *Interpreta o esquema e o mapa:* organización política da Coroa de Aragón (páxina 150).

Comprensión lectora. *Facémonos preguntas. Que pegada deixou o Camiño de Santiago na paisaxe?* (páxina 136). *Interpretar unha miniatura medieval* (páxina 140). O

Interpretación de fotografías e infografías (páxinas 140, 148 a 150, 155 a 157 e 161-164). **Emprendemento.** *Unha ruta a través do Camiño de Santiago* (páxina 164).

O tratamento das tecnoloxías da información e da comunicación. Actividade 2 (páxina 140). Actividade 8: *usa as TIC* (páxina 147). Actividade 10: *usa as TIC* (páxina 148). Actividade 11: *usa as TIC* (páxina 150). Actividade 16: *usa as TIC* (páxina 156). Actividade 29 (páxina 164). Actividade 30 (páxina 165).

Educación cívica e constitucional. Comprometidos: *O legado da Idade Media en España*, actividade 25 (páxina 161). **Valores persoais:** Comprometidos: *O legado da Idade Media en España*, actividade 25 (páxina 161). Actividade 31 (páxina 165).

Programación Didáctica da Aula de Xeografía e Historia de 2.º de ESO

52

UNIDADE 7. O estudo físico de España e de Galicia

Obxectivos curriculares da Educación Secundaria

- a) Asumir responsablemente os seus deberes, coñecer e exercer os seus dereitos no respecto ás demais persoas, practicar a tolerancia, a cooperación e a solidariedade entre as persoas e os grupos, exercitarse no diálogo, afianzando os dereitos humanos e a igualdade de trato e de oportunidades entre mulleres e homes, como valores comúns dunha sociedade plural, e prepararse para o exercicio da cidadanía democrática.
- b) Desenvolver e consolidar hábitos de disciplina, estudo e traballo individual e en equipo, como condición necesaria para unha realización eficaz das tarefas da aprendizaxe e como medio de desenvolvemento persoal.
- d) Fortalecer as súas capacidades afectivas en todos os ámbitos da personalidade e nas súas relacións coas demais persoas, así como rexeitar a violencia, os prexuízos de calquera tipo e os comportamentos sexistas, e resolver pacificamente os conflitos.
- e) Desenvolver destrezas básicas na utilización das fontes de información, para adquirir novos coñecementos con sentido crítico. Adquirir unha preparación básica no

campo das tecnoloxías, especialmente as da información e a comunicación.

PUNTO DE PARTIDA DA UNIDADE

- **Enfoque da unidade.** Os alumnos deben coñecer como é o relevo de España e de Galicia, como son os ríos e os lagos e que climas e paisaxes se dan en España e en Galicia. Deben saber identificar a variación de caudal dun río. Os alumnos aprenderán a elaborar un dossier sobre España e a analizar unha paisaxe natural, así a analizar datos hidrográficos e a buscar información na web.
- f) Concibir o coñecemento científico como un saber integrado, que se estrutura en materias, así como coñecer e aplicar os métodos para identificar os problemas en diversos campos do coñecemento e da experiencia.
- g) Desenvolver o espírito emprendedor e a confianza en si mesmo, a participación, o sentido crítico, a iniciativa persoal e a capacidade para aprender a aprender, planificar, tomar decisións e asumir responsabilidades.
- h) Comprender e expresar con corrección, oralmente e por escrito, na lingua galega e

na lingua castelá, textos e mensaxes complexas, e iniciarse no coñecemento, na lectura e no estudo da literatura.

- o) Coñecer e valorar a importancia do uso da lingua galega como elemento fundamental para o mantemento da identidade de Galicia, e como medio de relación interpersoal e expresión de riqueza cultural nun contexto plurilingüe, que permite a comunicación con outras linguas, en especial coas pertencentes á comunidade lusófona.

• **O que os alumnos xa coñecen.** Os alumnos coñecen as características xerais dos ríos e os lagos. Saben cales son os elementos que definen o clima; coñecen diferentes tipos de paisaxes e saben facer procuras en Internet.

• **Previsión de dificultades.** É posible que existan dificultades para que os alumnos comprendan que medidas poderían tomarse para frear o risco de desertificación. Prever, observando imaxes e investigando nos sitios adecuados, como na Organización Meteorolóxica Mundial.

Programación Didáctica da Aula de Xeografía e Historia de 2.º de ESO

53

Suxestión de temporalización: segunda quincena de febreiro e primeira semana de marzo.

BLOQUE 1. O MEDIO FÍSICO

- Localización.
- Características xerais do medio físico de España e de Galicia.
- Medio físico de España: relevo e hidrografía.
- Medio físico de Galicia: relevo e hidrografía.
- Clima: elementos e factores. Diversidade climática da Península Ibérica e de Galicia.
- Diversidade de paisaxes. Zonas bioclimáticas da Península Ibérica e de Galicia.
- Medio natural e problemas ambientais en España.

- Principais retos e problemas ambientais en España.
- A Meseta.
- Os bordos da Meseta.
- As unidades exteriores á Meseta.
- O relevo insular.
- As costas.
- Os ríos. A vertente cantábrica. As vertentes mediterránea e atlántica.
- Medios naturais oceánico e mediterráneo.
- Medios naturais subtropical e de montaña.
- O relevo e a costa de Galicia.
- Os ríos, os climas e as paisaxes de Galicia.

- A desertificación de España.

B1.2. Ter unha visión global do medio físico de España e de Galicia, e das súas características xerais.

B1.3. Situar no mapa de España as unidades e os elementos principais do relevo peninsular, así como os grandes conxuntos ou espazos bioclimáticos.

B1.4. Situar no mapa de Galicia as unidades e os elementos principais do relevo, así como os grandes conxuntos ou espazos bioclimáticos.

B1.5. Coñecer e describir os grandes conxuntos bioclimáticos que conforman o espazo xeográfico español e galego.

B1.6. Coñecer os principais espazos naturais de España e de Galicia.

B1.7. Coñecer, describir e valorar a acción do ser humano sobre o ambiente español e galego, e as súas consecuencias.

BLOQUE 2. O ESPAZO HUMANO

- Diversidade de medios naturais en España e en Galicia.
- Paisaxes no territorio español e galego.

- Os espazos protexidos.
- A sustentabilidade ambiental en España.

B2.8. Coñecer os principais espazos naturais protexidos a nivel peninsular e insular.

B2.9. Identificar as principais paisaxes humanizadas españolas e galegas, e identificalas por

comunidades autónomas.

B2.10. Coñecer e analizar os problemas e os retos ambientais que afronta España, a súa orixe e as posibles

vías para afrontar estes problemas.

Programación Didáctica da Aula de Xeografía e Historia de 2.º de ESO

54

BLOQUE 1. O MEDIO FÍSICO.

CRITERIOS DE AVALIACIÓN

CURRICULARES ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE INDICADORES DE LOGRO

B1.2. Ter unha visión global do medio físico de España e de Galicia, e das súas características xerais.

B1.2.1. Enumera e describe as peculiaridades do medio físico español e galego.

• Identifica, rexistra e explica as características do medio físico de España e de Galicia.

• Elabora un informe sobre as Comunidades Autónomas de España.

GRAO MÍNIMO DE CONSEC. COMPETENCIAS

CAA
CMCCT CD
CCL

100%

BLOQUE 1. O MEDIO FÍSICO (CONTINUACIÓN)

CRITERIOS DE AVALIACIÓN

B1.3. Situar no mapa de España as unidades e os elementos principais do relevo peninsular, así como os grandes conxuntos ou espazos bioclimáticos.

B1.3.1. Sitúa nun mapa físico as principais unidades do relevo español.

B1.3.2. Describe as unidades de relevo con axuda do mapa físico de España.

- Sitúa, localiza e identifica nun mapa as

CURRICULARES ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE INDICADORES DE LOGRO COMPETENCIAS

principais unidades do relevo español.

- Completa un mapa físico de España.

100%

- Describe as unidades do relevo español con axuda dun mapa físico e de imaxes.

- Localiza no mapa físico os ríos, os

CAA

CMCCT CD

CAA

CMCCT

encoros e as concas hidrográficas de España; descríbeos e

analiza as súas características. 75%

CD
CCL

Programación Didáctica da Aula de Xeografía e Historia de 2.º de ESO

56

BLOQUE 1. O MEDIO FÍSICO (CONTINUACIÓN)

CRITERIOS DE AVALIACIÓN

CURRICULARES ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE INDICADORES DE LOGRO COMPETENCIAS

B1.4. Situar no mapa de Galicia as unidades e os elementos principais do relevo, así como os grandes conxuntos ou espazos bioclimáticos.

B1.4.1. Sitúa nun mapa físico as principais unidades do relevo galego.

B1.4.2. Describe as unidades de relevo

con axuda do mapa físico de Galicia.

• Sitúa, localiza e identifica nun mapa as principais unidades do relevo de Galicia. 100%

• Explica e describe onde se sitúan os sistemas montañosos en Galicia.

75%
CAA

CMCCT CD

CAA

CMCCT CD

CCL

BLOQUE 1. O MEDIO FÍSICO (CONTINUACIÓN)

CRITERIOS DE AVALIACIÓN

B1.5. Coñecer e describir os grandes conxuntos bioclimáticos que conforman o espazo xeográfico español e galego.

B1.5.1. Localiza nun mapa os grandes conxuntos ou espazos bioclimáticos de España.

B1.5.2. Analiza e compara as zonas

- Identifica nun mapa por onde se

CURRICULARES ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE INDICADORES DE LOGRO COMPETENCIAS

estende o medio natural oceánico natural e o mediterráneo.

CCL

- Analiza en que zona climática se encontran os encoros españois de maior capacidade.

75%
CAA

CAA

- Identifica na imaxe o medio

CMCCT CD

	e imaxes.	• Sinala os climas que se dan en Galicia. 75%	40%
	B1.5.3. Localiza nun mapa os espazos bioclimáticos de Galicia.	• Identifica os espazos protexidos de Galicia. 50%	• Procura máis información na páxina web da Organización Meteorolóxica Mundial. CMCCT CD CAA
	B1.6.1. Distingue e localiza nun mapa as paisaxes de España e de Galicia.	• Explica a desertización.	CMCCT CD CAA
B1.6. Coñecer os principais espazos naturais de España e de Galicia.		• Analiza o mapa de risco de desertización en España.	CMCCT CD
B1.7. Coñecer, describir e valorar a acción do ser humano sobre o ambiente español e galego, e as súas consecuencias.	B1.7.1. Realiza procuras en medios impresos e dixitais referidas a problemas ambientais actuais en España e en Galicia, e localiza páxinas e recursos da web directamente relacionados con. co que se corresponde. 50%		CAA CMCCT CD
			CCL

BLOQUE 2. O ESPAZO HUMANO

CRITERIOS DE AVALIACIÓN

B2.8. Coñecer os principais espazos naturais protexidos a nivel peninsular e insular.

B2.9. Identificar as principais paisaxes humanizadas españolas e galegas, e identificalas por comunidades autónomas.

B2.10. Coñecer e analizar os problemas e os retos ambientais que afronta España, a súa orixe e as posibles vías para afrontar estes problemas.

B2.8.1. Sitúa os parques naturais españois nun mapa, e explica a situación actual dalgúns deles.

CURRICULARES ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE INDICADORES DE LOGRO COMPETENCIAS

B2.9.1. Clasifica as principais paisaxes humanizadas españolas a través de imaxes.

B2.10.1. Compara paisaxes humanizadas españolas segundo a súa actividade económica.

• Identifica os espazos protexidos de Galicia.

40%

• Analiza o impacto humano nas paisaxes naturais observando fotografías e as imaxes de satélite de

CAA
CMCCT CSC

CD
CCL

• Identifica, analiza e explica as características do medio físico de España e de Galicia a través de imaxes. 50%

Google Maps. 100%
CAA
CMCCT CSC
CD
CCL

CD
CCL
CAA
CMCCT CSC

Programación Didáctica da Aula de Xeografía e Historia de 2.º de ESO

59

OUTROS ELEMENTOS DA PROGRAMACIÓN

Modelo experiencial.

Motivación.

Obradoiros.

Personalización.

Aprendizaxe cooperativa. Traballo por tarefas.

Inclusión.

Interacción.

Traballo por proxectos. Outros.

Significatividade.

Actividade e experimentación.

Funcionalidade.

Participación.

Globalización.

Avaliación formativa.

Outros.

Tarefas individuais. Agrupamento flexible. Parellas.

Pequeno grupo. Gran grupo.

Grupo interclase. Outros.

ORIENTACIÓNS

Modelo discursivo/expositivo.

RECURSOS PARA

- Observación directa do traballo diario.
- Análise e valoración de tarefas especialmente creadas para a avaliación.
- Valoración cuantitativa do avance individual (calificacións).

- Valoración cualitativa do avance individual (anotacións e puntualizacións).
  - Valoración cuantitativa do avance colectivo.
  - Valoración cualitativa do avance colectivo.
  - Observación directa.
  - Elemento de diagnóstico: rúbrica da unidade.
  - Avaliación de contidos, proba correspondente á unidade.
  - Avaliación por competencias, proba correspondente á unidade.
  - Outros documentos gráficos ou textuais.
  - Proxectos persoais ou de grupo.
  - Representacións e dramatizacións.
  - Elaboracións multimedia.
  - Outros.
- Cualificación cuantitativa:**
- **Probas de avaliación de contidos.**
- Cualificación cualitativa:** terá como clave para o diagnóstico a rúbrica correspondente á unidade.
- Probas de avaliación por competencias:**
- **Observación directa.**

- Proxectos de traballo cooperativo 2. *Viaxeiros: lixeiros de equipaxe. Around the Word in English I. Baúl de viaxe. Viaxe fin de curso!* • *Un informe a partir do IGN* (páxina 207).

Comprensión lectora. *Facémonos preguntas: Como axudan as técnicas aeroespaciais a coñecer o noso territorio?* (páxina 176). *Como o sabemos?* (páxina 177). *O delta do Ebro* (páxina 186). *Lagos e zonas húmidas* (páxina 191). *Os espazos protexidos de Galicia* (páxina 201). *A desertificación en España* (páxina 203).

Expresión oral e escrita. Actividades de inicio da unidade: *interpreta a imaxe* (páxina 175). Actividade 1 (páxina 179). Actividade 2 (páxina 181). Actividade 4 (páxina 183). Saber facer (páxina 190). Actividade 13 (páxina 199). Actividade 16 (páxina 202). Actividades 18, 19 e 20 (páxina 203). Actividade 21 (páxina 204). Actividades 22, 23 e 24 (páxina 205). Actividade 29 (páxina 207).

Comunicación audiovisual. Imaxes de inicio da unidade (páxinas 176 e 177). Actividade 1: *interpreta o mapa* (páxina 179). Actividade 2: *interpreta o mapa* e o debuxo

(páxina 181). Actividade 3: *interpreta o mapa* (páxina 183). Actividade 4: *interpreta o debuxo* (páxina 183). Actividade 5: *interpreta os mapas* (páxina 184). Actividade 8: *interpreta o mapa* (páxina 187). Actividade 9: *interpreta o mapa* (páxina 189). *Identificar a variación de caudal dun río* (páxina 190). Actividade 11: *interpreta os mapas* (páxina 193). Actividade 12: *interpreta o mapa* (páxina 197). Actividade 13: *interpreta os mapas* (páxina 199). Actividade 14: *interpreta o mapa* (páxina 200). Actividade 25: *interpreta o mapa* (páxina 206).

O tratamento das tecnoloxías da información e da comunicación. Actividade 6: *usa as TIC* (páxina 185). Actividade 7: *usa as TIC* (páxina 186). Actividade 20 (páxina 203). Actividade 26: *usa as TIC* (páxina 205). Actividade 28: *usa as TIC* (páxina 207).

Emprendemento. Actividade 20 (páxina 203). Actividade 21 (páxina 204). *Muniellos, paisaxe natural e patrimonial* (páxina 205). *Cal é a situación dos encoros españois?* (páxina 206)

Educación cívica e constitucional. Comprometidos: *A desertificación en España*, actividades 18, 19 e 20 (Páxina 203). *Muniellos, paisaxe natural e patrimonial*, actividades 22, 23 e 24 (páxina 205).

Valores persoais: Comprometidos: *A desertificación en España*, actividades 18, 19 e 20 (Páxina 203). *Muniellos, paisaxe natural e patrimonial*, actividades 22, 23 e 24 (páxina 205).

Programación Didáctica da Aula de Xeografía e Historia de 2.º de ESO

UNIDADE 8. A poboación do mundo

Obxectivos curriculares da Educación

Secundaria

- a) Asumir responsablemente os seus deberes, coñecer e exercer os seus dereitos no respecto ás demais persoas, practicar a tolerancia, a cooperación e a solidariedade entre as persoas e os grupos, exercitarse no diálogo, afianzando os dereitos humanos e a igualdade de trato e de oportunidades entre mulleres e homes, como valores comúns dunha sociedade plural, e prepararse para o exercicio da cidadanía democrática.
- b) Desenvolver e consolidar hábitos de disciplina, estudo e traballo individual e en equipo, como condición necesaria para unha realización eficaz das tarefas da aprendizaxe e como medio de desenvolvemento persoal.
- d) Fortalecer as súas capacidades afectivas en todos os ámbitos da personalidade e nas súas relacións coas demais persoas, así como rexeitar a violencia, os prexuízos de calquera tipo e os comportamentos sexistas, e resolver pacificamente os

conflictos.

PUNTO DE PARTIDA DA UNIDADE

- **Enfoque da unidade.** Nesta unidade estudaremos a poboación do mundo, a dinámica da poboación co estudo da natalidade e da mortalidade; os movementos migratorios e as súas consecuencias; o modelo demográfico nos países desenvolvidos e nos países en desenvolvemento e a distribución da poboación mundial. Os alumnos aprenderán a interpretar pirámides de poboación, a relacionar o índice de desenvolvemento humano coas características demográficas e a calcular a densidade de poboación.

- e) Desenvolver destrezas básicas na utilización das fontes de información, para adquirir novos coñecementos con sentido crítico. Adquirir unha preparación básica no campo das tecnoloxías, especialmente as da información e a comunicación.
- g) Desenvolver o espírito emprendedor e a confianza en si mesmo, a participación, o sentido crítico, a iniciativa persoal e a capacidade para aprender a aprender, planificar, tomar decisións e asumir responsabilidades.
- h) Comprender e expresar con corrección, oralmente e por escrito, na lingua galega e na lingua castelá, textos e mensaxes complexas, e iniciarse no coñecemento, na lectura e no estudo da literatura.
- o) Coñecer e valorar a importancia do uso da lingua galega como elemento fundamental para o mantemento da identidade de Galicia, e como medio de relación interpersoal e expresión de riqueza cultural nun contexto plurilingüe, que permite a comunicación con outras linguas, en especial coas pertencentes á comunidade lusófona.

- **O que os alumnos xa coñecen.** Os alumnos xa utilizaron mapas de densidade de poboación e coñecen o mapa do mundo cos diferentes países e as súas capitais.
- **Previsión de dificultades.** É posible que xurdan certas dificultades á hora de definir algúns termos relacionados co tema, xa que aparecen bastantes termos novos como esperanza de vida, taxa de mortalidade infantil, índice conxuntural de fertilidade, etc.

Programación Didáctica da Aula de Xeografía e Historia de 2.º de ESO

63

Suxestión de temporalización: segunda quincena de marzo.

BLOQUE 1. O MEDIO FÍSICO

- Medio natural e problemas ambientais.

BLOQUE 2. O ESPAZO HUMANO

- Poboación mundial: modelos demográficos e movementos migratorios.
- Proceso de urbanización no planeta.
- Problemas ambientais causados polo aumento desmesurado da poboación.
- A dinámica da poboación, a natalidade e a

mortalidade.

- Os movementos migratorios. As consecuencias das migracións.
- A evolución desigual da poboación do mundo. • O modelo demográfico nos países desenvolvidos.
- O modelo demográfico nos países en desenvolvemento.
- A distribución da poboación mundial.
- Interpretar unha pirámide de poboación.
- Relacionar o índice de desenvolvemento humano

coas características demográficas.

- Calcular a densidade de poboación.
- Interpretar o mapa de densidade de poboación do mundo.
- B1.7.** Coñecer, describir e valorar a acción do ser humano sobre o ambiente español e galego, e as súas consecuencias.
- B2.1.** Comentar a información en mapas do mundo sobre a densidade de poboación e as migracións.
- B2.5.** Sinalar nun mapamundi as grandes áreas urbanas, e identificar e comentar o papel das cidades mundiais como dinamizadoras da economía das súas rexións.

BLOQUE 1. O MEDIO FÍSICO.

CURRICULARES ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE INDICADORES DE LOGRO GRAO MÍNIMO

CRITERIOS DE AVALIACIÓN

B1.7. Coñecer, describir e valorar a acción do ser humano sobre o ambiente español e galego, e as súas consecuencias.

B1.7.1. Realiza procuras en medios impresos e dixitais referidas a problemas ambientais actuais en España e en Galicia, e localiza páxinas e recursos da web directamente relacionados con eles.

- Busca información en internet para explicar os problemas ambientais que podería causar un gran aumento da poboación mundial.

30%

DE CONSEC. COMPETENCIAS

CAA
CMCCT
CD
CCL

BLOQUE 2. O ESPAZO HUMANO

CRITERIOS DE AVALIACIÓN

B2.1. Comentar a información en mapas do mundo sobre a densidade de poboación e as migracións.

CURRICULARES ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE INDICADORES DE LOGRO COMPETENCIAS

B2.5. Sinalar nun mapamundi as grandes áreas urbanas, e identificar e comentar o papel das cidades mundiais como dinamizadoras da economía das súas rexións.	datos da evolución do crecemento da poboación urbana no mundo.	• Realiza un informe sobre a relación entre o crecemento demográfico e a pobreza, utilizando as TIC.	75%	CAA CMCCT CSC CD
B2.1.1. Localiza no mapa mundial os continentes e as áreas máis densamente poboadas.	B2.5.2. Sitúa no mapa do mundo as vinte cidades máis poboadas, di a que país pertencen e explica a súa posición económica.	• Interpreta pirámides de poboación e gráficos de distintos tipos que reflicten a evolución da poboación nos países desenvolvidos e nos países en vías de desenvolvemento.	75%	CAA CMCCT CSC CD CCL
B2.1.2. Explica o impacto das ondas migratorias nos países de orixe e nos de acollemento.	as grandes áreas de poboación e os baleiros demográficos dos cinco continentes.	• Interpreta o mapa de densidade de poboación do mundo.	50% CAA	CAA CMCCT CSC CD CCL
B2.5.1. Realiza un gráfico con	• Estuda as consecuencias das migracións no mundo, nas zonas emisoras e nas zonas de recepción.	50%	CMCCT CSC CD	

Programación Didáctica da Aula de Xeografía e Historia de 2.º de ESO

OUTROS ELEMENTOS DA PROGRAMACIÓN

ORIENTACIÓNS

Modelo discursivo/expositivo.

Modelo experiencial.

Obradoiros.

Aprendizaxe cooperativa. Traballo por tarefas. Inclusión.

Traballo por proxectos. Outros.

Actividade e experimentación.

Participación.

Motivación.

Personalización.

Interacción.

Significatividade.

Funcionalidade.

Globalización.

Avaliación formativa.

Outros.

Tarefas individuais. Agrupamento flexible. Parellas.

Pequeno grupo. Gran grupo.

Grupo interclase. Outros.

RECURSOS PARA

- Observación directa do traballo diario.
- Análise e valoración de tarefas especialmente creadas para a avaliación.
- Valoración cuantitativa do avance

individual (cualificacións).

- Valoración cualitativa do avance individual (anotacións e puntualizacións).
- Valoración cuantitativa do avance colectivo. Valoración cualitativa do avance colectivo. Outros.
- Observación directa.
- Elemento de diagnóstico: rúbrica da unidade.
- Avaliación de contidos, proba correspondente á unidade.

Avaliación por competencias, proba correspondente á unidade.

Outros documentos gráficos ou textuais.

Debates e intervencións.

Proxectos persoais ou de grupo.

Representacións e dramatizacións.

Elaboracións multimedia.

Outros.

Cualificación cuantitativa:

- **Probas de avaliación de contidos.**

Cualificación cualitativa: terá como clave para o diagnóstico a rúbrica correspondente á unidade.

- **Probas de avaliación por**

competencias.

- **Observación directa.**

- Proxectos de traballo cooperativo 2. *Viaxeiros: lixeiros de equipaxe. Around the Word in English I. Baúl de viaxe. Viaxe fin de curso!* • Actividade 38 (páxina 233).
- *A construción de muros e valados pode eliminar as migracións?* (páxina 235).

Programación Didáctica da Aula de Xeografía e Historia de 2.º de ESO

68

Comprensión lectora. *Facémonos preguntas: É posible reducir a mortalidade infantil?* (páxina 208). *As políticas demográficas* (páxina 211). *As tendencias das migracións na actualidade* (páxina 217). *Os refuxiados políticos; as migracións de conciencia* (páxina 219). O índice de Desenvolvemento Humano (páxina 220). *Comprometidos: A relación entre crecemento demográfico e pobreza* (páxina 231). *Un chadiano en Lagos* (páxina 234). Actividade 39 (páxina 234).

Expresión oral e escrita. Actividades de inicio da unidade: *interpreta a imaxe* (páxina 208). Actividade 3 (páxina 211). Actividades 24, 25 e 27 (páxina 230). Actividade 32 (páxina 231).

Comunicación audiovisual. Imaxes de inicio da unidade (páxinas 208 e 209).
Actividade 1: *interpreta o mapa* (páxina 210). Actividade 4: *interpreta o mapa* (páxina 212). Actividade 8: *interpreta o gráfico* (páxina 216). Actividade 10: *interpreta o mapa* (páxina 218). Actividade 11: *interpreta o mapa* (páxina 219). Actividades 13, 14 e 15

CONTIDOS

(páxina 221). Actividade 16: *interpreta os gráficos* (páxina 222). Actividade 17: *interpreta* 233).
o gráfico (páxina 224). Actividade 18: *interpreta o mapa* (páxina 225). Actividade 19:
interpreta o gráfico (páxina 226). Actividade 22: *interpreta o mapa* (páxinas 228 e 229).
Interpretación de fotografías e infografías (páxinas 208 e 220).

O tratamento das tecnoloxías da información e da comunicación. Actividade de
inicio: Como o sabemos? (páxina 208). Actividade 2: *usa as TIC* (páxina 211).
Actividade 8 (páxina 216). Actividade 12: *usa as TIC* (páxina 219). Actividade 28 (páxina
230). Actividade 34 (páxina 231). Aplica unha técnica: *Explicar cun SIX a relación entre
a distribución da poboación e o medio físico*. Actividades 35, 36 e 37 (páxinas 232 e

Emprendemento. Actividade 3 (páxina 211). Actividade 34 (páxina 231).

Educación cívica e constitucional. Comprometidos: *A relación entre crecemento
demográfico e pobreza* (páxina 231). Análise ética e moral. *Didier, un exemplo de
inmigrante integrado* (páxina 234). Actividade 45 (páxina 235).

Valores persoais: Comprometidos: *A relación entre crecemento demográfico e pobreza*
(páxina 231).

Programación Didáctica da Aula de Xeografía e Historia de 2.º de ESO

69

UNIDADE 9. As cidades

Obxectivos curriculares da Educación Secundaria

- Asumir responsablemente os seus deberes, coñecer e exercer os seus dereitos no respecto ás demais persoas, practicar a tolerancia, a cooperación e a solidariedade entre as persoas e os grupos, exercitarse no diálogo, afianzando os dereitos humanos e a igualdade de trato e de oportunidades entre mulleres e homes, como valores comúns dunha sociedade plural, e prepararse para o exercicio da cidadanía democrática.
- Desenvolver e consolidar hábitos de disciplina, estudo e traballo individual e en equipo, como condición necesaria para unha realización eficaz das tarefas da aprendizaxe e como medio de desenvolvemento persoal.
- Fortalecer as súas capacidades afectivas en todos os ámbitos da personalidade e nas súas relacións coas demais persoas, así como rexeitar a violencia, os prexuízos de calquera tipo e os comportamentos sexistas, e resolver pacificamente os conflitos.

- Desenvolver destrezas básicas na utilización das fontes de información, para adquirir novos coñecementos con sentido crítico. Adquirir unha preparación

PUNTO DE PARTIDA DA UNIDADE

- Enfoque da unidade.** Nesta unidade falaremos das cidades; diferenciaremos o espazo rural e o espazo urbano e trataremos das funcións e da estrutura das cidades; estudaremos os núcleos urbanos en países desenvolvidos e en países en desenvolvemento, a área de influencia urbana, a xerarquía das cidades e os seus problemas. Os alumnos aprenderán a identificar trazados urbanos, a interpretalos en Google Maps, e a analizar a rede de cidades globais

básica no campo das tecnoloxías, especialmente as da información e a comunicación.

- g) Desenvolver o espírito emprendedor e a confianza en si mesmo, a participación, o sentido crítico, a iniciativa persoal e a capacidade para aprender a aprender, planificar, tomar decisións e asumir responsabilidades.
- h) Comprender e expresar con corrección, oralmente e por escrito, na lingua galega e na lingua castelá, textos e mensaxes complexas, e iniciarse no coñecemento, na lectura e no estudo da literatura.
- o) Coñecer e valorar a importancia do uso da lingua galega como elemento fundamental para o mantemento da identidade de Galicia, e como medio de relación interpersoal e expresión de riqueza cultural nun contexto plurilingüe, que permite a comunicación con outras linguas, en especial coas pertencentes á comunidade lusófona.

- **O que os alumnos xa coñecen.** Os alumnos xa coñecen de cursos anteriores algunhas diferenzas entre o espazo rural e o espazo urbano
- **Previsión de dificultades.** É posible que existan certas dificultades á hora de definir algúns termos relacionados coas cidades como: índice de desenvolvemento humano ou rede de cidades globais.

Programación Didáctica da Aula de Xeografía e Historia de 2.º de ESO

70

Suxestión de temporalización: primeira quincena de abril.

BLOQUE 2. O ESPAZO HUMANO • Proceso de urbanización no planeta.

- O espazo rural e o espazo urbano.
- As funcións e estrutura das cidades.
- A cidade modifica o espazo.
- As cidades en países desenvolvidos e en países en desenvolvemento.

- A área de influencia urbana.
- A xerarquía das cidades.
- Os problemas das cidades.
- Identificar trazados urbanos.
- Analizar a rede de cidades globais do mundo. • Interpretar o trazado urbano en Google Maps.
- B2.1.** Comentar a información en mapas do mundo sobre a

densidade de poboación e as migracións.

B2.5. Sinalar nun mapamundi as grandes áreas urbanas, e identificar e comentar o papel das cidades mundiais como dinamizadoras da economía das súas rexións.

B2.6. Comprender o proceso de urbanización, os seus proles e os seus contras en Europa.

B2.7. Recoñecer as características das cidades españolas e galegas, e as formas de ocupación do espazo urbano.

BLOQUE 2. O ESPAZO HUMANO

CURRICULARES ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE INDICADORES DE LOGRO GRAO MÍNIMO CRITERIOS DE AVALIACIÓN

B2.1. Comentar a información en mapas do mundo sobre a densidade de poboación e as migracións.

B2.1.1. Explica o impacto das ondas migratorias nos países de orixe e nos de acollemento.

- Interpreta o plano da cidade de Toronto e analiza a súa multiculturalidade producida polo fenómeno migratorio.

50%

B2.5. Sinalar nun mapamundi as grandes áreas urbanas, e identificar e comentar o papel das cidades mundiais como

dinamizadoras da economía das súas rexións.

B2.5.1. Realiza un gráfico con datos da evolución do crecemento da poboación urbana no mundo.

- Localiza nun mapa do mundo as aglomeracións urbanas clasificadas polo número de habitantes.

DE CONSEC. COMPETENCIAS

CAA
CMCCT
CSC
CD

CAA
CMCCT

<p>B2.5.2. Sitúa no mapa do mundo as vinte cidades máis poboadas, di a que país pertencen e explica a súa posición</p> <ul style="list-style-type: none"> • Estuda nun diagrama de barras a 	<p>gran diferenza que existe entre o índice de desenvolvemento dalgunhas cidades e o do país ao que pertencen.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Analiza, no mapa do mundo, a rede de cidades globais, en que aparecen numeradas segundo a súa influencia 	<p>70% CSC CD CCL</p>	<p>CAA CMCCT</p>
	<p>económica.</p> <p>económica, política e cultural. 50%</p>		<p>CSC CD CCL</p>	

BLOQUE 2. O ESPAZO HUMANO

CRITERIOS DE AVALIACIÓN

B2.6. Comprender o proceso de urbanización, os seus proles e os seus contras en Europa.

B2.7. Recoñecer as características das cidades españolas e galegas, e as formas de ocupación do espazo urbano.

B2.6.1. Resume elementos que diferencian o espazo rural e o espazo urbano e o rural en Europa.

B2.7.1. Interpreta textos que expliquen as características das cidades de España e de Galicia, axudándose de Internet ou de medios de comunicación escrita.

- Identifica os elementos que definen e diferencian o espazo rural e o espazo urbano.

CURRICULARES ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE INDICADORES DE LOGRO COMPETENCIAS

CMCCT CSC

CD

100%

CCL

CAA

CMCCT CSC

CD

CCL

satélite de Google Maps. 70%
CAA

OUTROS ELEMENTOS DA PROGRAMACIÓN

ORIENTACIÓN

Modelo discursivo/expositivo.

Modelo experiencial.

Obradoiros.

Aprendizaxe cooperativa. Traballo

por tarefas.

Traballo por proxectos. Outros.

Actividade e experimentación.

Participación.

Motivación.

Personalización.

Inclusión.

Interacción.

Significatividade.

Funcionalidade.

Globalización.

Avaliación formativa.

Outros.

Tarefas individuais. Agrupamento

flexible. Parellas.

Pequeno grupo. Gran grupo.

Grupo interclase. Outros.

RECURSOS PARA

- Observación directa do traballo diario.
  - Análise e valoración de tarefas especialmente creadas para a avaliación.
  - Valoración cuantitativa do avance individual (calificacións).
  - Valoración cualitativa do avance individual (anotacións e puntualizacións).
  - Valoración cuantitativa do avance colectivo.
  - Valoración cualitativa do avance colectivo.
  - Outros.
  - Observación directa.
  - Elemento de diagnóstico: rúbrica da unidade.
  - Avaliación de contidos, proba correspondente á unidade.
  - Avaliación por competencias, proba correspondente á unidade.
  - Outros documentos gráficos ou textuais.
  - Probas de avaliación por Debates e intervencións.
  - Proxectos persoais ou de grupo.
  - Representacións e dramatizacións.
  - Elaboracións multimedia.
  - Outros.
- Cualificación cuantitativa:**
- **Probas de avaliación de contidos.**
- Cualificación cualitativa:** terá como clave para o diagnóstico a rúbrica correspondente á unidade.
- Probas de avaliación por competencias:**
- **Observación directa.**

- Proxecto de traballo cooperativo 3. *Inventores: A ruta dos inventos. Lqyhqwuhv que descifran.*
- *Un debate sobre as cidades do futuro* (páxina 259).

Programación Didáctica da Aula de Xeografía e Historia de 2.º de ESO

75

12 (páxina 251). *O envellecemento da cidade* (páxina 256). *A multiculturalidade da cidade* (páxina 257). Actividade 28 (páxina 259). *Londres e o uso da “taxa de conxestión”, unha solución para os problemas de tráfico e a contaminación* (páxina 258). *Un debate sobre as cidades do futuro* (páxina 259).

Exposición oral e escrita. Actividades de inicio da unidade: *interpreta a imaxe* (páxina 236). Actividade 2 (páxina 239). Actividade 3 (páxina 241). Actividade 12 (páxina 251). Actividades 17, 18 e 19 (páxina 256). Actividade 24 (páxina 257).

Comunicación audiovisual. Imaxes de inicio da unidade (páxinas 236 e 237).
 Actividade 1: *interpreta as imaxes* (páxina 238). Actividade 2: *interpreta a imaxe* (páxina 239). Actividade 6: *interpreta o plano* (páxina 241). Actividade 9: *interpreta a imaxe* (páxina 244). Actividade 10: *interpreta as fotografías* (páxina 248). Actividade 11: *interpreta o mapa* (páxina 249). Actividade 14: *interpreta as imaxes* (páxina 254).
 Actividade 15: *interpreta o plano* (páxina 255). Actividade 26: *interpreta o plano* (páxina 257). Actividade 27 (páxina 258). Interpretación de fotografías e infografías (páxinas

Comprensión lectora. *Facémonos preguntas: Que é a calidade de vida urbana?* (páxina 236). *Identificar o trazado urbano en Google Maps* (páxinas 242 e 243). *O espazo dunha megalópole* (páxina 245). *As aglomeracións urbanas do mundo* (páxina 249). Actividade

240, 242 a 247, 250 e 259).

O tratamento das tecnoloxías da información e da comunicación. Actividade de inicio: Como o sabemos? (páxina 237). Actividade 4: *usa as TIC* (páxina 242). Actividades 5, 6, 7 e 8 (páxina 243). Actividade 12 (páxina 251). Actividade 23: *usa as TIC* (páxina 256). Actividade 26 (páxina 257). Actividade 28 (páxina 258).

Emprendemento. Actividade 13 (páxina 252). Actividade 27 (páxina 258). Actividades 28 e 29 (páxina 259).

Educación cívica e constitucional. Comprometidos: *A multiculturalidade das cidades:* actividade 26 (páxina 257). Resolve un caso práctico: *Londres e o uso da "taxa de conxestión"* (páxina 258).

Valores persoais: Comprometidos: *A multiculturalidade das cidades:* actividade 26 (páxina 257).

Programación Didáctica da Aula de Xeografía e Historia de 2.º de ESO

76

UNIDADE 10. O continente europeo. Poboación e cidades

Obxectivos curriculares da Educación Secundaria

- a) Asumir responsablemente os seus deberes, coñecer e exercer os seus dereitos no respecto ás demais persoas, practicar a tolerancia, a cooperación e a solidariedade entre as persoas e os grupos, exercitarse no diálogo, afianzando os dereitos humanos e a igualdade de trato e de oportunidades entre mulleres e homes, como valores comúns dunha sociedade plural, e prepararse para o exercicio da cidadanía democrática.
- b) Desenvolver e consolidar hábitos de disciplina, estudo e traballo individual e en equipo, como condición necesaria para unha realización eficaz das tarefas da aprendizaxe e como medio de desenvolvemento persoal.
- d) Fortalecer as súas capacidades afectivas en todos os ámbitos da personalidade e nas súas relacións coas demais persoas, así como rexeitar a violencia, os prexuízos de calquera tipo e os comportamentos sexistas, e resolver pacificamente os conflitos.
- e) Desenvolver destrezas básicas na utilización das fontes de información, para adquirir novos coñecementos con sentido crítico. Adquirir unha preparación

PUNTO DE PARTIDA DA UNIDADE

- **Enfoque da unidade.** Nesta unidade estudaremos o continente europeo, a súa poboación e as súas cidades, Veremos o territorio de Europa, a evolución da poboación europea, o crecemento vexetativo de Europa, as migracións en Europa e a distribución da súa poboación; traballaremos tamén a interpretación de pirámides de poboación, o cálculo da densidade de poboación e analizaremos o crecemento dunha cidade.
básica no campo das tecnoloxías, especialmente as da información e a comunicación.
- g) Desenvolver o espírito emprendedor e a confianza en si mesmo, a participación, o sentido crítico, a iniciativa persoal e a capacidade para aprender a aprender, planificar, tomar decisións e asumir responsabilidades.
- h) Comprender e expresar con corrección, oralmente e por escrito, na lingua galega e na lingua castelá, textos e mensaxes complexas, e iniciarse no coñecemento, na lectura e no estudo da literatura.

o) Coñecer e valorar a importancia do uso da lingua galega como elemento fundamental para o mantemento da identidade de Galicia, e como medio de relación interpersoal e expresión de riqueza cultural nun contexto plurilingüe, que permite a comunicación con outras linguas, en especial coas pertencentes á comunidade lusófona.

- **O que os alumnos xa coñecen.** Os alumnos coñecen os países do continente europeo e as rexións en que se divide para o seu estudo: setentrional, oriental, occidental e meridional.
- **Previsión de dificultades.** É posible que existan dificultades no estudo do material gráfico, xa que hai nesta unidade unha gran variedade de mapas e outras representacións gráficas (diagramas de barras, esquemas e gráficos de varios tipos).

Programación Didáctica da Aula de Xeografía e Historia de 2.º de ESO

77

Suxestión de temporalización: segunda quincena de abril

BLOQUE 2. O ESPAZO HUMANO

- Poboación mundial: modelos demográficos e movementos migratorios.
- Poboación europea: distribución e evolución. • Proceso de urbanización no planeta. • A cidade e o proceso de urbanización europeo.
- O territorio de Europa.
- A dinámica natural da poboación de Europa.
- O crecemento vexetativo de Europa.
- Os movementos migratorios de Europa.

- A evolución da poboación europea e o crecemento real.
- A repartición da poboación europea.
- A estrutura demográfica de Europa.
- A poboación urbana europea.
- A evolución das cidades europeas.
- Interpretar unha pirámide de poboación.
- Calcular a densidade de poboación.
- Analizar o crecemento dunha cidade.

- Realizar un informe sobre as consecuencias demográficas das migracións.

B2.1. Comentar a información en mapas do mundo sobre a densidade de poboación e as migracións.

B2.2. Analizar a poboación europea no relativo á súa distribución, evolución e dinámica, e ás súas migracións e políticas de poboación.

B2.5. Sinalar nun mapamundi as grandes áreas urbanas, e identificar e comentar o papel das cidades mundiais como dinamizadoras da economía das súas rexións.

B2.6. Comprender o proceso de urbanización, os seus proles e os seus contras en Europa.

BLOQUE 2. O ESPAZO HUMANO

CURRICULARES ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE INDICADORES DE LOGRO GRAO MÍNIMO CRITERIOS DE AVALIACIÓN

DE CONSEC. COMPETENCIAS

B2.1. Comentar a información en mapas do mundo sobre a densidade de poboación e as migracións.

B2.1.2. Explica o impacto das ondas migratorias nos países de orixe e nos de acollemento.

• Localiza os destinos das correntes migratorias que saíron de Europa entre 1800 e 1950 e comprende a

e ás súas migracións e políticas de poboación.

da poboación europea. a súa influencia na evolución da poboación.

evolución desde o 1800 ata a actualidade. 50% 50%

CSC CD

CAA
CMCCT

CAA CCL CSC

B2.2. Analizar a poboación europea no relativo á súa distribución, evolución e dinámica,

B2.2.1. Explica as características

• Describe as características da poboación europea e a súa

poboación europea segundo a súa

distribución, a súa evolución e a súa

B2.2.2. Compara entre países a CD dinámica.

• Analiza o crecemento da poboación nos países de Europa e compara o ritmo de crecemento en cada unha das rexións europeas. 60%

CAA
CMCCT CSC
CD

CCL

Programación Didáctica de Aula de Xeografía e Historia de 2.º de ESO

79

BLOQUE 2. O ESPAZO HUMANO

CRITERIOS DE AVALIACIÓN

B2.5. Sinalar nun mapamundi as grandes áreas urbanas, e identificar e comentar o papel das cidades mundiais como dinamizadoras da economía das súas rexións.

B2.5.1. Realiza un gráfico con datos da evolución do crecemento da poboación urbana no mundo.

~~CCL~~ **B2.6.** Comprender o proceso de urbanización, os seus proles e os seus contras en Europa.

B2.6.1. Resume elementos que diferencien o urbano e o rural en Europa. poboación.

• Analiza a distribución do territorio rural e urbano en Europa e relaciónao coa densidade de 30%

noso continente.

• Recoñece os distintos tipos de cidades que existen no continente europeo.

CURRICULARES ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE INDICADORES DE LOGRO COMPETENCIAS

• Estuda e analiza a xerarquía urbana de Europa a partir dun SIX utilizando internet. 30%

CAA
CMCCT CSC
CD

CAA
CMCCT CSC
CS

B2.6.2. Distingue os tipos de cidades do CCL

CMCCT CSC
CD
CCL

50%
CAA

